

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

Järven lumo taiteilijan silmin ja tulkin käsin

Valmistautuminen opastusten tulkkauksiin yhteistyössä

Ateneumin taidemuseon kanssa

Mira Jokinen & Anna Peuravaara

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04 / 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mira Jokinen & Anna Peuravaara	Sivumäärä 48 ja 11 liitesivua
Työn nimi Järven lumo taiteilijan silmin ja tulkin käsin. Valmistautuminen opastusten tulkkauksiin yhteistyössä Ateneumin taidemuseon kanssa.	
Ohjaava(t) opettaja(t) Outi Mäkelä	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Kansallisgalleria Ateneum, Anja Olavinen	
Tiivistelmä <p>Moniammatillinen yhteistyö eri ammattikuntien välillä on yleistä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli havainnoida millaista tulkkauksiin valmistautuminen on taidemuseon kanssa moniammatillista yhteistyötä hyödyntäen. Opinnäytetyössä kirjattiin eri valmistautumiskeinoja yleisöopastusten tulkkauksiin suomalaiselle viittomakielelle sekä yhteistyön että tulkin itsenäisen valmistautumisen näkökulmasta. Vastavuoroinen tiedonkulku oli tärkeää tuotetun tulkkauksen laadun parantamiseksi. Museo tarjosi spesifioitua tietoa aiheesta, ja tulkit tiedottivat tulkkaukseen liittyvistä käytänteistä.</p> <p>Opinnäytetyön tilaajana toimi Suomen Kansallisgalleria Ateneum. Opinnäytetyön produkti oli kolmen yleisöopastuksen tulkkaus näyttelyssä <i>Järven lumo – Tuusulanjärven taiteilijayhteisö</i>. Opastuksista kaksi oli johdantoluentoja ja yksi näyttelysaleissa tapahtuva opastuskierros. Opastusten tulkkaukset toteutettiin vuoden 2014 tammikuussa. Lisäksi työssä kuvattiin viittomakielinen videotiedote, jota jaettiin sosiaalista mediaa hyödyntäen.</p> <p>Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen, jonka tutkimusmenetelmänä käytettiin prosessianalyysia. Valmistautumisprosessin eri vaiheita tarkasteltiin opinnäytetyöpäiväkirjaa hyödyntäen. Valmistautumiseen kuului aiheeseen tutustuminen kirjallisuuden ja näyttelyissä vierailujen kautta. Eri taidealan asiantuntijoiden ja oppaiden kanssa käyty vuorovaikutus tuki osaltaan valmistautumista. Museohenkilökunnan ja tulkkien välistä yhteistyötä tarkasteltiin prosessin aikana toteutuneiden käytäntöjen valossa. Lisäksi Ateneumin toiveesta listattiin tiedotuskanavia, joiden kautta kuvattua mainosvideota jaettiin.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on antaa eväitä opastuksiin valmistautumiseen yhteistyössä tulkkien ja Ateneumin henkilökunnan kanssa. Työ tarjoaa kohdennettua tietoa valmistautumisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä myös tulkkausosalalle. Subjektiviivisen kokemuksen kautta saatu tieto valmistautumisesta on hyödynnettävissä erilaisissa tulkatuissa tilanteissa. Omatoimisen valmistautumisen lisäksi yhteistyön kautta saatu tietämys on esimerkkinä moniammatillisuuden toteuttamisesta. Saavutettavan palvelun tarjontaa Ateneumissa edistää lisätieto kuuroista asiakasryhmänä ja tulkattujen tilanteiden luonteesta.</p>	
Asiasanat viittomakieli, tulkkaus, valmistautuminen, museo, moniammatillisuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Mira Jokinen & Anna Peuravaara	Number of Pages 48 + 11 appendices
Title On the Shores of the Lake with the Artist and signed by the Interpreter. Preparing for Interpreting guidance tours with Ateneum Art Museum.	
Supervisor(s) Outi Mäkelä	
Subscriber and/or Mentor Finnish National Gallery Ateneum, Anja Olavinen	
Abstract <p>Nowadays multi-professional cooperation between different specialists has become common. The goal of this thesis was to observe how to prepare for an interpreting assignment by using multi-professionalism with the art gallery personnel. This study contains different ways to prepare for interpreted guided tours in Finnish sign language using both multi-professional and interpreters own preparation techniques. To assure produced interpretations quality, mutual communication was essential. Museum offered specified information about the exhibition and interpreters informed what to expect from an interpreted assignment.</p> <p>The subscriber of the study was Finnish National Gallery Ateneum. The product of this thesis was to interpret three guided tours in an exhibition called <i>On the Shores off the Lake – Tuusula Artist Community</i>. Two of these guided tours were introductory lectures and one was a private tour in the exhibition halls. The interpretations were carried out in January 2014. This thesis also contains a signed advertising video which was shared by using social media.</p> <p>This study is functional and its main method was process analysis. Different stages of the preparing process were observed by using a thesis journal. Getting ready for the assignments was accomplished by reading literature and visiting the exhibition. Communication with the museum guides and the support of different art specialists were also helpful in the preparation process. Accomplished practices in the process were examined by observing the cooperation between the museum personnel and interpreters. Besides this Ateneum asked for a list of channels that were used to share the filmed advertising video.</p> <p>The goal of this thesis is to provide alternative solutions to prepare for guided tours by using cooperation between interpreters and Ateneum personnel. For interpreters this study offers precise information about preparation and cross-professional cooperation. This knowledge was gathered by using subjective point of view. One can benefit from this information in different interpreted situations. Besides interpreters own preparation, information given by using cooperation is an example of cross-professionalism. Awareness of Deaf as a customer group and the nature of interpreted assignments improve the accessibility services that Ateneum offers.</p>	
Keywords sign language, interpreting, preparing, museum, multi-professional	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Kehittämistehtävät	7
2.2 Tutkimusmenetelmät	8
2.3 Työn tilaaja	9
2.4 Järven lumo - Tuusulanjärven taiteilijayhteisö	10
3 VIITTOMAKIELISET	11
3.1 Taidepalvelujen saavutettavuus viittomakielellä	12
3.2 Viittomakieliset kuurot markkinoinnin kohteena	13
4 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ	14
4.1 Viittomakielentulkin työ	15
4.2 Museohenkilökunnan työ	18
4.3 Tulkin ja museon yhteistyö	19
5 VALMISTAUTUMINEN	21
5.1 Valmistautumisen tarkoitus	22
5.2 Valmistautumisen osa-alueet	23
5.3 Valmistautuminen tulkkiparin kanssa	24
5.4 Diskurssikartan hyödyntäminen valmistautumisessa	25
6 TOIMINNALLINEN OSUUS	27
6.1 Yhteydenpito	28
6.2 Tiedonkeruu ja aiheen hallinta	28
6.3 Yhteistyö museohenkilökunnan kanssa	33
6.3.1 Johdantoluentoihin liittyvä yhteistyö oppaan kanssa	34
6.3.2 Opastuskierrokseen liittyvä yhteistyö oppaan kanssa	36
6.4 Johdantoluentojen markkinointi	37
6.5 Valmistautumisen onnistumisen arviointia	38
7 POHDINTA	41
LÄHTEET	44
LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Tulkin tärkeimpiä strategioita onnistuneeseen tulkkaukseen on valmistautumiseen panostaminen (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014a). Monipuolinen valmistautuminen ei ole aina mahdollista, sillä tulkkien ennen toimeksiantoa saamat tiedot asiakkaasta, paikasta ja tilanteesta ovat usein vähäisiä. Tämän lisäksi valmistautumiseen käytettävissä oleva aika on rajallinen. Valmistautuminen on viittomakielentulkin työhön kuuluva osa-alue, jota käsittelemme opinnäytetyössämme moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta. Kaikki tilanteeseen osallistujat hyötyvät laadukkaasta tulkkauksesta, jota toimiva valmistautuminen edesauttaa.

Tämän opinnäytetyön tilaajana toimii Suomen Kansallisgalleria Ateneum. Opinnäytetyömme käsittelee museon opastusten tulkkauksiin valmistautumista yhdessä taidelaitoksen kanssa. Ateneumissa oli esillä 11.10.2013–9.2.2014 Järven lumo -näyttely, jossa tulkkasimme kolme yleisöopastusta suomalaiselle viittomakielelle vuoden 2014 alussa. Projektin aikana kirjasimme käyttämiämme valmistautumistapoja, joita toteutettiin sekä itsenäisesti että yhteistyössä eri alojen ammattilaisten kanssa.

Saavutettavuus on tärkeä osa Ateneumin toimintaa (Suomen Kansallisgalleria Ateneum 2014), ja museo pyrkii jatkossa järjestämään säännöllisesti viittomakielelle tulkattuja opastuksia (Olavinen 2014a). Tästä lähtökohdasta taidelaitos on loistava yhteistyökumppani tulevaisuudessa, minkä haluamme tuoda opinnäytetyössämme erityisesti esille. Moniammatillinen yhteistyö on ilmiönä ajankohtainen. Sen tarve korostuu nyky-yhteiskunnassa, jossa verkostoituminen ja asiantuntijatiedon kierrättäminen on vakiinnuttanut asemaansa. (Isoherranen 2012, 5.) Myös viittomakielentulkki toimii uransa aikana yhteistyössä useiden eri organisaatioiden ja ammattilaisten kanssa.

Opinnäytetyömme palvelee Ateneumin taidemuseon ja tulkkausalaa lisäksi myös muita aiheesta kiinnostuneita. Työmme kautta tilaaja saa tarvittavaa informaatiota siitä, millaisia ennakkotietoja tulkit tarvitsevat valmistautuessaan tulkkaukseen. Opinnäytetyö antaa puolestaan tulkkausalalle tietoa moniammatillisesta yhteistyöstä osana valmistautumista. Keräämiemme kokemusten pohjalta avautuu mahdollisuus kehittää yhteistyön muotoja tulevaisuudessa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Ennen yhteisen opinnäytetyön syntymistä olimme molemmat tekijät ajatelleet tehdä toiminnallisen opinnäytetyön tulkkaustaitoja kartuttaaksemme. Ajatus taiteen tulkkauksesta tuntui yhdeltä houkuttelevimmista vaihtoehdoista. Idea yhteisestä opinnäytetyöstä sai alkunsa Anna Peuravaaran osallistuessa Ateneumin 52 sielua -näyttelyn avajaisiin. Tästä syntyi uudenlainen kipinä taiteen ja tulkkauksen yhdistämiseen. Mira Jokinen oli yhtä innostunut ajatuksesta, ja museoympäristössä tulkkaaminen tuntui molemmille sopivalta ratkaisulta. Paritulkkauskokemus on arvokas työelämään astumisen kannalta, sillä viittomakielentulkit tulkkaavat aktiivisesti myös parin kanssa.

Otimme yhteyttä Ateneumin museolehtoriin ja tiedustelimme mahdollisuutta opinnäytetyön toteutuksesta taidemuseon kanssa. Tuleva näyttely Tuusulanjärven taiteilijayhteisöstä sopi kaikille osapuolille niin ajankohtansa kuin luonteensa puolesta. Ateneum oli kiinnostunut viittomakielelle tulkatuista opastuksista. Aikaisempien vuosien kokemusten perusteella viittomakielinen osallistujamäärä oli vähäistä, minkä takia taidelaitos toivoi keskittymistä tulkattujen opastusten mainostamiseen. Kiinnostavuudesta huolimatta aiheen tutkiminen olisi tarvinnut markkinoinninalan erityisosaamista, joka meiltä puuttui. Sovimme yhdessä Ateneumin kanssa uuden kehittämis-kohteen opinnäytetyöllemme, mutta markkinointiaspekti jäi mukaan pienenä sivuhaarana. Syvennymme tarkastelemaan työssämme valmistautumista ja moniammatillista yhteistyötä museon kanssa.

Valmistautumiseen liittyviä opinnäytetöitä on tehty useita. Tarkastelimme lähemmin uusimpia tutkimuksia aiheesta, sillä halusimme omaksua tuoreinta tietoa. Keväällä 2013 ilmestyi kolme erilaista valmistautumista käsittelevää työtä. Liisa Mala ja Heidi Rajaniemi keskittyivät viittomakielelle tulkattun Paperittomat -näytelmän valmistautumisen kuvaamiseen. Elina Saunanoja puolestaan tutki laajassa mittakaavassa monimuotoista valmistautumista Viittomakielialan Osuuskunta Viassa. Lisäksi Erika Pesola tutki yleisellä tasolla tulkkiensa ajatuksia erilaisista tavoista valmistautua tulkkaustoimeksiantoihin.

Useissa sosiaali- ja terveysalan töissä sivutaan moniammatillista yhteistyötä. Viittomakielialalla ilmiö on liitetty terveydenhuollon lisäksi esimerkiksi tukiviittomaopetukseen ja pedagogiikkaan. Esimerkiksi Diakonia-ammattikorkeakoulusta vuonna 2011 ilmestyi Sohvi Kosken ja Tanja Koskiniemen toimintamalli tukiviittomaopettajien ja puheterapeuttien moniammatilliseen yhteistyöhön. Aihetta eri näkökulmasta lähestyvä työ Humanistisesta ammattikorkeakoulusta on Enni Kempvaisen (2012) opinnäytetyö moniammatillisesta oppivasta yhteisöstä ja sen merkityksestä viittomakielentulkin kehittymiselle työelämässä.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan tulkkaustoimeksiantoihin valmistautumista tulkin ja museohenkilökunnan välisen yhteistyön näkökulmasta. Toimintamme on kytköksissä taidealaan ja museoympäristöön, mutta työtämme voi soveltaa myös muuhun valmistautumiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Muut alan ulkopuoleiset tahot, jotka haluavat tietoa tulkkien kanssa toimimisesta, voivat poimia opinnäytetyöstämme ideoita yhteistyön kehittämiseen.

2.1 Kehittämistehtävät

Opinnäytetyössämme tarkastelun kohteena on kaksi tärkeää tulkin työn osa-aluetta: valmistautuminen ja moniammatillinen yhteistyö. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus koostuu tulkattuihin yleisöopastuksiin valmistautumisesta, jonka jälkeen kolme opastusta tulkattiin. Kuvaamme työssämme eri valmistautumistapoja, joita olemme käyttäneet toimeksiantoihin valmistautuessamme. Tässä työssä valmistautuminen on jaettu tulkin omatoimiseen tiedonkeruuseen ja aiheen hallintaan sekä museohenkilökunnan kanssa tapahtuneen yhteistyön kuvaamiseen. Lisäksi tarkastelemme mitä eri asioita on otettava huomioon yleisöopastusten tulkkauksiin valmistauduttaessa.

Ateneum halusi saada tietoa eri keinoista tavoittaa viittomakielistä yleisöä. Tätä varten kuvasimme viittomakielisen mainosvideon johdantoluentojen tulkkauksista. Ajattelimme sosiaalisen median olevan hyödyllinen tiedonjakoväline markkinoinnissa, joten käytimme sitä videon levitykseen. Oletuksemme oli, että viittomakielinen video tavoittaa kohderyhmää paremmin kuin pelkkä kirjoitettu teksti. Halusimme löytää sopivia sosiaalisen median kanavia, joilla tiedottaa tulkatuista opastuksista.

Asetimme opinnäytetyöllemme seuraavat kehittämistehtävät, joihin työmme pyrkii vastaamaan:

1. Millaista yhteistyötä Ateneumin taidemuseon kanssa tehdään opastusten tulkkauksiin valmistautumisessa
 - 1.1 Millaista on valmistautuminen johdantoluentojen tulkkaukseen
 - 1.2 Millaista on valmistautuminen opastuskierroksen tulkkaukseen
2. Miten tulkki valmistautuu toimeksiantoon itsenäisesti ja parin kanssa
3. Mitä eri kanavia viittomakielelle tulkattujen johdantoluentojen markkinoinnissa voidaan käyttää

Tulkin itsenäinen valmistautuminen koostuu monista osa-alueista, joista kerromme luvussa 5. Koska teimme opinnäytetyön parin kanssa, kerromme tulkin itsenäisesti tapahtuvasta valmistautumisesta myös paritulkkausten näkökulmasta. Näyttelyn teemoista kertovaan aineistoon tutustuminen ja taidealan ammattilaisten tarjoama tieto tukevat osaltaan opastuksiin valmistautumista. Hypotesimme oli, että yhteistyössä tapahtunut valmistautuminen auttaa tulkkeja kohdentamaan omaa valmistautumistaan toimeksiantoon sopivaksi.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa tehdyn opinnäytetyön voi toteuttaa tutkimuksellisenä tai toiminnallisena. Työmme on toiminnallinen, sillä haemme vastauksia kehittämistehtäviimme käytännön havaintojen kautta. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu aina tuotettu produkti, joka voi olla tapahtuma tai konkreettinen tuote. (Vilkka & Airaksinen 2004, 51.) Produktejamme olivat kolme Ateneumin yleisöopastuksen tulkkausta sekä mainosvideo suomalaiselle viittomakielelle tulkatuista johdantoluennoista (Liite 1).

Opinnäytetyömme keskeisin tutkimusmenetelmä on prosessianalyysi. Prosessianalyysi tarkoittaa tiettyyn prosessiin tai tapahtumaketjuun keskittymistä, jota tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Tärkein välineemme työmme vaiheiden reaaliaikaiseen

merkitsemiseen ja tulosten käsittelyyn oli opinnäytetyöpäiväkirja. Tutkimuksissa päiväkirjaa voidaan hyödyntää kokemuksien, tapahtumien ja opittujen asioiden dokumentointiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 214.)

Muutosprosessin kirjaus päiväkirjan kautta auttaa hahmottamaan työhön kuuluvat osa-alueet, mutta vain jos sen tekemisessä ollaan oltu järjestelmällisiä (Vilkkä ym. 2005, 22). Tarkastelimme ennen tulkkausta tapahtuvaa valmistautumista kokonaisuudessaan. Analysoimme valmistautumisprosessiamme opastusten tulkkaukseen yhteistyön ja omatoimisen tiedonkeruun näkökulmasta. Kirjasimme muistiin asioita, jotka kuuluivat valmistautumiseemme ja sen vaiheisiin. Päiväkirjaan tekemiemme merkintöjen avulla kuvaamme tässä opinnäytetyössä käytettyjä menetelmiä ja tapoja opastusten tulkkauksiin valmistautumisessa.

2.3 Työn tilaaja

Ateneum on suomalainen taideorganisaatio, joka tarjoaa, vaalii ja ylläpitää taidepalveluja kaiken ikäisille kansalaisille. Museon kokoelmat esittelevät Suomen taiteen vaiheita aina 1700-luvulta 1950-luvulle saakka. Lisäksi Ateneumilla on kattava kokoelma kansainvälisiä taideteoksia. (Suomen Kansallisgalleria Ateneum 2014.) Yhdessä Nykytaiteen museo Kiasman, Sinebrychoffin taidemuseon kokoelmien kanssa ne muodostavat Suomen kansallisgallerian. Museoissa käy vuosittain yhteensä noin 400 000–600 000 vierailijaa. (Valtion taidemuseon tiedote 2012.)

Ateneumin historia ulottuu aina 1800-luvun lopulta tähän päivään. Kokoelmien esittelyn yhteydessä talo toimi taideopetuksen kehtona, mutta 1970-luvulta alkaen museon tilat keskitettiin pääasiassa näyttelytoimintaan. Ateneumin oikeudellinen asema on muuttunut museon perustamisen jälkeen. Vuonna 1990 Ateneum siirtyi valtion omistukseen, ja rakennemuutoksen 2014 myötä se muuttui valtion taidemuseosta julkisoikeudelliseksi säätiöksi. (Suomen Kansallisgalleria Ateneum 2014.)

Työmme tilaajalle Ateneumille on tehty aiemmin kaksi opinnäytetyötä Humanistisesta ammattikorkeakoulusta. Mari Hölsö toteutti vuonna 2006 työnsä *Taidetta saatavilla* kaksiosaisena produktina. Hölsö tulkki museolle kolme yleisöopastusta, joiden

tulkkauksia on tarkasteltu polysynteettisten viittomien näkökulmasta. Tulkkausten lisäksi hän laati taidemuseolle viittomakielelle tulkattuihin opastuksiin toimintaehdotuksen (Liite 2), jota hyödynnämme opinnäytetyössämme. Hanna Viitasen (2011) opinnäytetyö *Koko kansan enkeli* sisältää viisi taidemuseon teosesittelyn käännöstä viittomakielelle. Videot löytyvät nykyään Ateneumin internetsivuilta (Suomen Kansallislageria Ateneum 2014).

Taide- ja tulkkausala on kehitetty myös muiden opinnäytetöiden kautta. Esimerkiksi Saara Nurmento ja Riikka Lievonen (2007) tekivät yhteistyötä GallenKallelan museon kanssa opinnäytetyön muodossa. He tutkivat taideaihetta viittomakielisten palvelujen saavutettavuuden edistämisen näkökulmasta, minkä lisäksi heidän produktinaan olivat tulkatut opastuskierrokset Hölsön tapaan.

2.4 Järven lumo – Tuusulanjärven taiteilijayhteisö

Järven lumo -näyttely käsitteli 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alussa syntynyttä Tuusulanjärven taiteilijayhteisöä. Tuusulanjärven alueelle muutti tänä ajanjaksona merkittäviä suomalaisia taitelijoita ja heidän perheitään. Taidemaalari Eero Järnefelt ja Pekka Halonen, kirjailija Juhani Aho taiteilijavaimonsa Venny Soldan-Brofeldtin kanssa, säveltäjä Jean Sibelius, sekä runoilija J.H.Erkko vaikuttivat osaltaan suomalaisen kulttuurihistorian muodostumiseen. Nykyään nämä viisi taiteilijahuvilaa ovat yhä olemassa: Halosenniemi, Erkkola, Suviranta, Ahola ja Ainola edustavat Suomen taiteen kultakauden ajanjaksoa. Taiteilijayhteisö perustettiin poliittisesti arkaan aikaan, jolloin venäläistämistoimenpiteet ja sortokausi olivat aluillaan. Tuusulanjärven yhteisö oli merkittävä esimerkki suomalaisuuden ihanteille. (Salokannel 2005, 9–11.)

Ateneumin taidemuseossa on mahdollisuus osallistua kulloisenkin näyttelyn yleisöopastuksiin. Esimerkiksi puolen tunnin mittaiset johdantoluennot valmistavat vierailijan itsenäiseen kiertokäyntiin museossa. Luennot käsittelevät sen hetkisten näyttelyjen teoksia ja pääsisältöjä. Johdantoluentojen rinnalla on tarjolla opastuskierroksia itse näyttelytiloissa. Tällaiset opastukset räätälöidään kulloisellekin ryhmälle sopivaksi. Opas perehtyy valittujen teosten esittelyyn opastuskierroksen aikana, joka kestää noin tunnin. (Suomen Kansallislageria Ateneum 2014.) Käytämme työssämme ter-

mejä opastus ja yleisöopastus, jotka toimivat yläkäsitteinä johdantoluennoilta ja näyttelysaleissa tapahtuville opastuskierroksille.

Tulkkasimme Järven lumo -näyttelyssä kolme opastusta. Kaksi niistä oli johdantoluentoja ja yksi opastuskierros viittomakieliselle ryhmälle. Projektiin valikoitui kaksi sopivaa Ateneumin opasta tekemään yhteistyötä kanssamme. Opas A:lla oli jo pitkä työkokemus museossa, ja hän oli ollut aiemmin tulkattavana uransa aikana. Opas B oli uudempi työntekijä, eikä hänellä ollut aiempaa kokemusta viittomakielentulkkien kanssa toimimisesta. Tulkkasimme molempien oppaiden pitämät johdantoluennot sekä yhden opastuskierroksen Opas A:n kanssa.

3 VIITTOMAKIELISET

Viittomakielinen voi olla kuuro, kuuleva tai huonokuuloinen henkilö, jolle suomalainen viittomakieli on ensikieli tai äidinkieli. Suomessa on noin 4000–5000 kuuroa, jotka muodostavat kuurojen yhteisön. Viittomakieltä käyttävien ryhmä on kuitenkin laajempi, sillä se kattaa myös viittomakieltä toisena tai vieraana kielenä käyttävät henkilöt. Tällöin kielenkäyttäjiä on arviolta jo 10 000–14 000. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 15; Jokinen 2000, 79; Malm & Östman 2000, 20.) Kuurojen yhteisöä pidetään monesti vammaisryhmänä, mutta se on hyvin rajoittunut näkemys: viittomakieliset ovat myös kulttuuri- ja kielivähemmistö. Korrekteja termejä tämän yhteisön jäsenelle ovat *kuuro* tai *viittomakielinen*. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 16–19.)

Viittomakieli on luonnollinen kieli, joka on syntynyt vastaamaan käyttäjiensä kommunikointitarpeita (Malm ym. 2000, 16). Toisin kuin puhuttu kieli, viittomakieli perustuu käsien liikkeisiin, ilmeisiin ja eleisiin. Se sisältää oman rakenteensa ja kielioppinsa. Katsekontakti on olennainen osa viittomakieltä, sillä kieltä vastaanotetaan ja tuotetaan visuaalisesti. (Takala 2005, 30). Yleisestä oletuksesta poiketen viittomakieli ei ole kansainvälistä, vaan puhuttujen kielten tapaan jokaisessa maassa on oma viitottu kielensä. Suomessa viitotaan sekä suomalaisella että suomenruotsalaisella viittoma-

kielellä. Viittomakielen asema tunnustettiin maamme perustuslaissa vuonna 1995 (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 23).

Ihanne mahdollisuudesta asioida omalla äidinkielellään ei aina toteudu. Monia julkisia tiedonantoja tai palveluja löytyy suomeksi tai ruotsiksi, mutta harvemmin viittomakielellä. (mt., 50.) Nykyään monet eri tahot tarjoavat viittomakielisiä palveluja esimerkiksi omilla internet-sivuillaan videotiedostojen muodossa. Yksi keino asioida viittomakielellä on tilata tulkki mukaan tilanteeseen. Tulkkauspalvelusta kerromme tarkemmin luvussa 4.

3.1 Taidepalvelujen saavutettavuus viittomakielellä

Saavutettavuus voidaan toteuttaa kahdeksan eri osa-alueen kautta. Näitä ovat asenteellinen, fyysinen, aisteihin liittyvä, taloudellinen, ymmärtämiseen liittyvä, tiedottaminen, sosiaalinen ja kulttuurillinen saavutettavuus sekä päätöksenteko. (Opetusministeriön julkaisuja 2004:29, 11–13.) Tiivistetysti saavutettavuutta on ihmisten syrjimättömyys kieleen, sukupuoleen, ikään tai vammaan katsomatta. Eriarvoisuutta voidaan parantaa puuttamalla esteisiin, jotka haittaavat osallistumista. Fyysisten tekijöiden lisäksi esteet voivat liittyä asenteisiin, ymmärtämisvaikeuksiin tai aisteihin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.) Saavutettavuuden asiaa ajaa Kulttuuria kaikille -työryhmä, joka perustettiin Opetusministeriön toimesta vuonna 2001.

Viittomakieliset otetaan kulttuuripalveluja tarjottaessa huomioon tulkkauksen, äidinkielen tiedotuksen ja opastuksen sekä visuaalisen informaation keinoin (Opetusministeriön julkaisuja 2004:29, 21). Viittomakieliset eivät silti ole tasa-arvoisessa asemassa kulttuuripalvelujen saavutettavuuden suhteen. Monissa museoissa tiedonpuute on yksi syy, minkä takia kuuroille ei osata tarjota sopivia palveluja. Suomen viittomakielisten kielipoliittinen ohjelma esitti vuonna 2010 toivomuksensa omankielisiin museopalveluihin. Tällä hetkellä viittomakielisille on tarjolla lähinnä vain tulkattuja opastuksia ja niitäkin yleensä erikoisnäyttelyiden yhteydessä. Omalla äidinkielellä saadut taide- ja kulttuurikokemukset ovat merkittäviä henkisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 52–56.)

Kulttuuripalveluiden saatavuutta on mahdollista edistää viittomakielentulkkien ja taidealan asiantuntijoiden ammatillisella yhteistyöllä. Museoissa pyritään jatkuvasti kehittämään ja toteuttamaan saavutettavuutta eri keinoin. Saavutettavuus on merkittävä osa Ateneumin taidemuseon toimintaa. Esimerkiksi liikuntarajoitteisille ja näkövammaisille henkilöille tarjotaan erilaisia apuvälineitä. Ateneum-salista taas löytyy induktiosilmukka kuulolaitetta käyttäville asiakkaille. Monien eri aistien kautta tuotettu palvelu hyödyttää kaikkia (Kulttuuria kaikille 2014). Kuuroille henkilöille saavutettavuutta toteutetaan Ateneumissa pääasiassa viittomakielelle tulkattujen opastusten muodossa. Opastukset ovat olleet keskeinen toiminta- ja palvelumuoto aina 1800-luvulta asti. Niillä tavoitetaan ja palvellaan yleisöä. Kansallisgallerialla on vastuu ja velvollisuus toimia kaikkia kansalaisia hyödyttävästi ja antaa heille tasaveroinen mahdollisuus nauttia taiteesta. (Olavinen 2014a.) Saavutettavuuden kehittäminen kannattaa. Se ilmaisee, että organisaatio on yhteiskunnallisesti vastuuntuntoinen eli välittää yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta. (Salo 2013, 2.) Saavutettavuuden kehittämisestä kiinnostuneet yhteistyökumppanit ovat arvokkaita.

3.2 Viittomakieliset kuurot markkinoinnin kohteena

Nykyaikana internetillä on suuri rooli ihmisten elämässä. Myös kuurot pitävät yhteyttä entistä enemmän sosiaalista mediaa hyödyntäen. Sosiaalisella medialla tarkoitamme tässä internetissä sijaitsevia yhteisöllisiä palveluja kuten Facebookia, Twitteriä, Instagramia, YouTubea sekä muita vastaavia sivustoja, joille käyttäjät saavat itse kommentoida ja lisätä haluamiaan mediatiedostoja. Sosiaalisessa mediassa ihmisille mahdollistetaan verkostoituminen muiden käyttäjien kanssa jakamalla ja julkaisemalla erilaista sisältöä. Tämä ympäristö tarjoaa keinon hakea itseä kiinnostavaa tietoa, ja se on nopea tapa jakaa sisältöjä vaivattomasti useille ihmisille. (Markkinointia.fi 2014.)

Suunniteltaessa tiedotusta ja mainontaa vähemmistöille, on oleellista pohtia, miten tiedotus tavoittaa kohderyhmät tehokkaasti (Salo 2013, 2). Kuurot ovat visuaalisia ihmisiä, joille näkö on keino vastaanottaa kieltä. Halusimme mainostaa Ateneumissa tapahtuvia opastuksia viittomakielisten omalla äidinkielellä. Omalla äidinkielellä tapahtuva tiedotus tuntuu henkilökohtaisemmalta ja kiinnostavammalta. Lisäksi kaik-

kien suomenkielen taito ei ole riittävä haasteellisten tekstien ymmärtämiseen (Suomen viittomakielen kielipoliittinen ohjelma 2010, 57).

Nykyään mainostus on siirtynyt pääpainotteisesti internetiin. Verkon kautta tapahtuva tiedotus tavoittaa suuren ryhmän ihmisiä nopeasti. Kuulevien tapaan kuurojen yhteisö käyttää verkkopalveluita, ja etenkin sosiaalinen media on tärkeä väylä yhteydenpitoon ja tiedon jakamiseen. Sosiaalisessa mediassa eri tapahtumiin osallistumisesta on tullut helppoa. Facebookissa voi liittyä itseä kiinnostaviin ryhmiin ja luoda tapahtuma-alustoja. Niiden kautta käyttäjällä on mahdollisuus ilmoittaa tapahtumistaan, kutsua ihmisiä mukaan ja osallistua muiden järjestämiin tilaisuuksiin. Tiedot menneistä ja tulevista tapahtumista ovat kaikki saatavilla kätevästi samasta paikasta. (Olin 2011, 46.)

Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat ennenkin tehneet viittomakieleen perustuvaa mainontaa, jota on jaettu netissä. Keväällä 2013 Vilma Pekkarinen ja Eliina Rouvinen tulkkasivat Kansallisteatterin Frankenstein-näytelmän suomalaiselle viittomakielelle. He tiedottivat tulkkauksista kuvaamalla viittomakielisen mainosvideon. Koimme tämän hyväksi keinoksi tuoda tapahtumalle näkyvyyttä, ja halusimme kokeilla sitä omassa opinnäytetyössämme. Suomenkieliset tekstit helpottivat tavoittamaan myös viittomakieltä osaamattomia katsojia.

4 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Moniammatillisen yhteistyön käsite on laaja ja monimerkityksellinen, mikä tekee sen määrittelystä haastavaa. Suomessa sanalla tarkoitetaan yleensä eri alojen asiantuntijoiden välistä yhteistyötä, joka syntyy kollektiivisesta tarpeesta saavuttaa jokin tietty tavoite. Tämä voi olla esimerkiksi yhteinen ongelma, projekti tai tehtävä, jonka kautta ammattilaiset tuovat yhteen oman tietonsa ja osaamisensa. Olennaista on yhteistyön kautta syntyvä mahdollisuus koota ja prosessoida tietoa halutun päämäärän saavuttamiseksi. (Isoherranen 2008a, 33.) Työssämme käytämme termiä siinä merkityksessä, että moniammatillisuuden tavoitteena on yhdistää eri alan ammattilaisten asian-

tuntemusta joustavan yhteistyön kautta (Kolkka & Mantela & Holopainen & Louhela & Packalén & Kaisvuori 2009, 107).

Moniammatillisen yhteistyön onnistumisen kannalta osallistujien vuorovaikutustaidot ovat merkittäviä. Niistä kumpuavat yhteistyökumppaneiden molemminpuolinen arvostus ja luotto toisen osaamiseen, mikä edesauttaa avoimen ja keskusteleavan ilmapiiriin syntymistä. (Isoherranen 2008b, 74.) Moniammatillinen tieto pohjautuu perus- ja erityisasiantuntemukseen, sillä ammattilaisten oletetaan osaavan soveltaa ja jakaa tietoa, sekä omaksua yhteistyössä esiin tulevaa uutta tietämystä (Rekola 2008, 17).

Yhteistyön moninaisuus on ajankohtainen aihe esimerkiksi terveydenhoidon parissa, jossa erikoisalojen ammattilaiset jakavat keskenään osaamistaan. Tavoitteena on täten edistää asiakkaan hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla. (Katajamäki 2010, 16; Isoherranen 2008a, 33.) Valitettavasti moniammatillisuudesta ei löydy paljoa kirjallisuutta, ja olemassa oleva keskittyy juuri terveysalaan sekä opetuksen piiriin. Aihe koskettaa nykypäivänä myös muita aloja, sillä tiedon ja osaamisen vaatimukset sekä tietomäärä itsessään ovat kasvaneet huimiin mittoihin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, ettei kukaan pysty enää hallitsemaan alansa erityisosaamista yksin. (Isoherranen 2012, 10; Isoherranen 2008c, 86.) Tiedon keskittäminen vain yhdelle ihmiselle ei ole välttämättä toimivin ratkaisu. Ihminen hahmottaa maailmaa oman kokemuksensa ja koulutuksensa kautta, mutta ilman kokemusten vaihtamista yhteistyön keinoin oma näkökulma jää helposti rajoittuneeksi (Isoherranen 2008a, 26).

Tulevissa kappaleissa käsittelemme viittomakielentulkin ja taidealan asiantuntijoiden moniammatillista yhteistyötä tulkattuihin opastuksiin valmistautumisen näkökulmasta. Määrittelemme alkuun mitä tulkin ja museohenkilökunnan työhön kuuluu, sillä kunkin työn erityispiirteet vaikuttavat yhteistyöhön. Tämän jälkeen siirrymme kuvaamaan heidän välillään tapahtuvaa yhteistyötä tarkemmin.

4.1 Viittomakielentulkin työ

Tasa-arvoisen vuorovaikutusmahdollisuuden puuttuessa ei yhteentörmäyksiltä aina vältytä. Tulkkausta tarvitaan tilanteissa, joissa kaikki osanottajat eivät puhu samaa

kieltä. Tulkin työ on toimia eri kielten ja samalla myös kulttuurien välittäjänä, mikä mahdollistaa sujuvan ja luontevan kanssakäymisen. Suomessa viittomakielentulkki-työkielinä ovat jokin puhuttu ja viitottu kieli: useimmissa tapauksissa suomi ja suomalainen viittomakieli. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014a.) Vaikka tulkin työn perusedellytys on vahva kielitaito, on se loppujen lopuksi vain pieni, tosin välttämätön osa työtä. Kommunikaatiotaidot, laaja yleissivistys ja tilanneherkkyys luovat vankan pohjan tulkkaustaidoille (Utu.fi 2014, 4).

Yhteiskunnan rahoittama tulkkauspalvelu on ilmiönä vielä suhteellisen nuori: sitä on alettu tarjota vasta vuonna 1979. Tulkkausta on tapahtunut jo ennen uudistusta, mutta palvelu on ollut järjestäytymätöntä, eikä tarvittavaa koulutusta alalle ole ollut. Toiminta on kehittynyt vuosien varrella, ja vuonna 2010 tapahtui suuri muutos, kun tulkkauksen tarjoaminen siirtyi kunnilta Kansaneläkelaitoksen (Kelan) järjestämäksi. (Viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010.) Tulkkausta tarjotaan Vammaisten tulkkauspalvelu -nimikkeellä Suomessa asuville kuuroille, kuurosokeille ja puhevammaisille, jotka käyttävät vammansa vuoksi tulkkia (Kela 2014). Tulkkauspalvelu on perustuslain turvaama subjektiivinen oikeus (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014b).

Tulkki on työssään puolueeton, vaitiolovelvollinen ja eettinen (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014a). Viittomakielentulkkeja sitovat ammattieettiset säännöt (Liite 3), jotka yhdistävät kaikkia tulkki- ja tulkkeja. Sääntöjen taustalla on halu varmistaa asiakkaiden saaman tulkkauspalvelun olevan laadukasta, luotettavaa ja yhteisten käytäntöjen velvoittamaa. (Kalela 2010, 22.) Suomessa viittomakielentulkkeja koulutetaan tällä hetkellä kolmessa eri kaupungissa. Humanistisen ammattikorkeakoulun alueyksiköt sijaitsevat pääkaupunkiseudulla ja Kuopiossa, Diakonia-ammattikorkeakoulu puolestaan Turussa. Koulutusohjelma on nelivuotinen ja laajuudeltaan 240 opintopistettä. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2014a.)

Tulkatessa voidaan käyttää joko konsekutiivi- tai simultaanitulkkausmenetelmää. Konsekutiivi- eli peräkkäistulkkauksessa puhuja pitää pieniä taukoja, joiden aikana tulkki kääntää puheenvuoron. Tätä menetelmää käytetään eniten puhuttujen kielten tulkkauksessa. Simultaanitulkkaus on samaan aikaan puhutun asian kääntämistä kohdekielelle, mikä on yleistä puhuttujen ja viitottujen kielten välillä. (Tommola 2006, 128.) Viittomakieli on visuaalinen kieli, eikä samanaikaisesti tuotettu tulke tule kum-

mankaan aistikanavan päälle (Russell 2005, 135). Simultaanitulkkauksen positiivisena puolena on sen nopea vastavuoroisuus, mutta samaan aikaan se on konsekutiivitulkkaukseen alttiimpi virheille viestin lyhyen prosessointiajan takia (mt, 146-147).

Tulkkausprosessi on haastavaa ja kuormittavaa aivoille. Tulkki joutuu seilaamaan kahden eri kielijärjestelmän välillä; hän yrittää löytää vastaavuuksia ja välittää merkityksiä kielestä toiseen. Toisin kuin kääntäjä, tulkki työskentelee elävässä tilanteessa, jossa viesti ei ole pysyvää kirjoitetun tapaan. Aika tulkkausratkaisun tekoon on rajallinen, eikä tehtyihin valintoihin voi palata enää tilanteen jälkeen; kääntäjä taas voi muokata tekstiään loputtomiin. (Tommola 2006, 129-130.) Tulkki voi korjata tekemänsä virheen kuitenkin myöhemmin tulkkauksen aikana (Ala-Antti 2003, 74). Tulkkaus koostuu lähdekielen moniulotteisten lausahduksien analysoinnista sekä ymmärtämisestä mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti. Lisäksi tulkin tulee ilmaista viesti sujuvasti, tähdellisesti ja selkeästi kohdekielellä. (Humphrey & Alcorn 2007, 233.)

Viittomakielentulkit työskentelevät eri paikoissa eri asiakkaiden kanssa, minkä takia yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa on osa heidän arkeaan. Humanistisen ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmassa alalla oleva tarve on otettu huomioon, sillä esimerkiksi tulkkauksen opintojaksojen kurssisisällöissä todetaan: ”Opiskelija hallitsee moniammatillisessa ympäristössä toimimisen” (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2014a). Tästä voi huomata, että moniammatillisuus on tulkkausalalla tärkeä näkökulma, jota pyritään huomioimaan jo koulutusvaiheessa.

Päävastuu tilanteen sujuvuudesta ja tulkkauksen laadusta on tulkilla itsellään. Tulkilla on vastuu huomauttaa puhujaa tai viittojaa tahdikkaasti, jos hänellä on vaikeuksia ymmärtää tätä tai pysyä lähdekielisen tekstin perässä. Tulkkaus on tästä huolimatta yhteistyötä. Kuuron ja kuulevan asiakkaan velvollisuutena on puolestaan ilmaista, jos he eivät ymmärrä tulkkia. Kommunikaation onnistuminen on kaikista osapuolista kiinni. (Roslöf & Veitonen 2006, 178.)

4.2 Museohenkilökunnan työ

Laki velvoittaa museoita kokoelmien ylläpidon lisäksi vahvistamaan väestön tietoutta kulttuuriperinnöstään. Tätä toteutetaan tutkimus-, opetus- ja tiedotustyönä sivistyksen välittämiseksi tuleville sukupolville. (Museolaki 877/2005.) Lyhyesti sanottuna museon tehtävä on tarjota kansansivistävää ja valistavaa palvelua ihmisille.

Taidemuseossa työskentely vaatii taiteenalan tuntemusta. Museossa työskentelevät henkilöt voivat olla taustoiltaan erilaisia, mutta heidän yhteisenä tavoitteenaan on palvella ihmisiä kokoelmatyön ja tutkimuksen lisäksi. Asiakaspalvelussa on töissä monenlaisia henkilöitä, esimerkiksi museokauppojen myyjiä, salivalvojia, oppaita, lipunmyyjiä ja vartijoita. Heidän panoksensa museolle on olennaisen tärkeää. Työntekijät ovat mukana luomassa museokävijälle antoisaa kokemusta omalla asiakaspalveluasenteellaan. Museon henkilökunnalla on usein tarjota asiakkailleen erityistä lisätietoa, joka voi antaa vierailijoiden käynnille uutta lisäpotkua. (Suomen Museoliitto 2014.)

Museolehtorien ja kuraattorien vastuulla on miettiä asiakkaiden toiveita ja pyrkiä luomaan heidän taidekokemuksestaan helposti lähestyttävä. Museolehtoreiden työnkuva kattaa myös muita osa-alueita. Se sisältää paljon konkreettista materiaalien, ohjelmien ja tekstien luomista. Lisäksi museolehtorit vastaavat budjetista ja ovat aineistojen suunnittelutyössä aktiivisesti mukana. Heidän tärkein tehtävänsä on silti vierailijoiden tarpeisiin vastaaminen. Museolehtorit toimivat linkkinä yleisön ja muun museohenkilökunnan välillä, ja heillä on vastuu opastusten sisällöllisestä puolesta. (Olavinen 2014b.) Opastusten teknisestä puolesta vastaavat Av-mestarit. He huolehtivat, että esitysten audiovisuaalinen puoli on kunnossa. Mikrofonien toiminta, kuvaesityksen pyörittäminen ja valaistuksen koordinointi kuuluvat heidän erityisosaamiseensa. (Olavinen 2015b.)

Museo-oppaiden työ on yleensä keikkaluontoista, vaikka he olisivatkin museon vakituisia työntekijöitä. Oppaat käyvät tutustumassa kulloiseenkin näyttelyyn yhdessä sen kuraattorin kanssa, mutta tämän jälkeen heillä on vapaat kädet omantyyllisensä esityksen suunnitteluun. Näyttelystä koostetaan usein valmis kirjallinen runko, johon opas voi pohjata puheensa, mutta aina tällaisia ei ole saatavilla. Kielitaidostaan riip-

puen opas voi tehdä suomenkielisten esitelmien lisäksi myös vieraskielisiä opastuksia. Erityisryhmille toteutetut opastukset jaetaan tietyille asiasta kiinnostuneille ja aiheeseen perehtyneille oppaille. Tällaisia voivat olla esimerkiksi näkövammaisille suunnatut kuvailupainotteiset opastukset. (Olavinen 2014a.)

4.3 Tulkin ja museon yhteistyö

Uuteen tulkkaustilanteeseen mennessään viittomakielentulkki saattaa tietää tulevasta toimeksiannosta kenties vain paikan ja suurpiirteisen kuvauksen tulkattavan tilaisuuden aiheesta. Yleensä tarkka tieto toimeksiannon sisällöstä saadaan tilauksen tehneeltä asiakkaalta, mutta hänelläkään ei välttämättä ole selvää tietoa esimerkiksi luennoista, jolle hän osallistuu. Tässä kohtaa tulkin on hyvä olla suoraan yhteydessä luennoitsijaan, sillä hänen kauttaan saadaan tietoa käsiteltävästä aiheesta ja tilanteen mahdollisista erityisvaatimuksista.

Tulkkaustoimeksiannon sijoituessa taidemuseoon, varmin ja paras yhteydenottotaho on taidelaitoksen museolehtori. Hänellä on yleistietoa sekä näyttelyn teemoista että käytännön järjestelyistä. Henkilöön, joka vastaa raha-asioista ja tilaisuuden teknisestä toteutuksesta, on järkevää olla yhteydessä heti toimeksiannon alussa (Gebron 2000, 40–41). Tämän jälkeen tulkki voi olla kontaktissa opasvaraukseen joko sähköpostitse tai puhelimitse. Opasvarauksen henkilökunnalla on tiedot niin näyttelyistä kuin oppaista, ja he osaavat kertoa oppaiden työvuoroista ja näyttelyn aikatauluista. Opasvarauksesta tulkki saa toimeksiantonsa oppaiden yhteystiedot, minkä jälkeen hän voi olla heihin suoraan yhteydessä. (Olavinen 2014b.)

Tulkki voi myös mennä tutustumaan suoraan museoon. Silloin neuvonta on kätevin paikka saada tietoa näyttelystä. Tulkin kannattaa pyytää kooste johdantoluennon rungosta, jos sellainen on saatavilla. Neuvonnasta saatujen tietojen pohjalta tulkki pystyy valmistautumaan toimeksiantoon itsenäisesti aiheeseen tutustumalla ja näyttelyssä kiertämällä. Taidemuseossa tulkkaavan viittomakielentulkin on hyvä tuntea taidemuseon toimintatapoja (Olavinen 2014a). Aiheen syvällisen ymmärryksen kannalta olisi olennaista, että tulkki on yhteydessä suoraan tilaisuudessa toimivaan oppaaseen. Tällöin tulkki saa tarkkaa taustatietoa esimerkiksi taiteilijoista, teoksista se-

kä materiaaleja opastuksista. Opas puolestaan oppii lisää kuuroista ja tulkattuun viestintätilanteeseen liittyvistä yksityiskohdista. Parhaimmillaan moniammatillinen kokonaisuus muodostuu toisiaan täydentävistä osista, joissa ammattilaiset tietävät, keihin olla tarvittaessa yhteydessä. (Koskela 2013).

Ennen tulkattavan viestintätilanteen alkua tulkin on hyödyllistä tavata asiakkaansa, jotta hän saa lisätietoa toimeksiannon sisällöstä. Tulkin olisi hyvä tavata museon opas ennen yleisöopastuksen alkua. Kun tulkilla ja ammattilaisella on mahdollisuus keskustella ennen toimeksiantoa, syntyy molemminpuolinen käsitys tilanteen vaatimuksista ja keskinäinen luottamus viestintätilanteesta selviytymiseen. Näin kaikilla on helppo toimia tulkatussa tilanteessa oman roolinsa mukaan, ja kuuro asiakas saa parhaan mahdollisen hyödyn tulkkauksesta. (Roslöf & Veitonen 2006, 178).

Oman osaamisensa tiedostaminen on erityisen tärkeää, ennen kuin asiantuntijuuttaan osaa jakaa muille (Isoherranen 2008b, 74). Tulkkauksen erityispiirteistä tiedottaminen on tärkeä osa viittomakielentulkin työtä. Tulkkaukselle perustiedot kuuroista voivat tuntua itsestään selviltä, vaikka asia olisi muille osallistujille aivan uutta. Yhteistyökumppanilla ei ole todennäköisesti aikaisempaa kokemusta kuuroista ja tulkattuna olemisesta, mikä voi aiheuttaa hänelle epä mukavuuden tunteen. Kuulevalle osapuolelle on hyvä tuoda esille, mitä asioita on otettava huomioon, kun paikalla on viittomakielinen henkilö. Esimerkiksi kuurojen visuaalisuuden painottaminen, katsekontaktin merkitys ja tulkin tehtävästä kertominen tukevat sujuvaa kommunikointia. Parhaimmassa tapauksessa tulkki toimii ennakkoluulojen poistajana. (Steward & Schein & Cartwright 2004, 73.)

Moniammatillinen yhteistyö kumpuaa asiakaslähtöisestä asenteesta. Sen onnistumisen kannalta on tärkeää, että kaikki voivat tuoda omaa osaamistaan mukaan keskusteluun ja osallistua päätöksentekoon. Eri asiantuntijoiden roolit on ymmärrettävä ennen tällaisen yhteistyömahdollisuuden syntymistä. Se voi vaatia toisinaan roolien uudelleen määrittämistä. (Isoherranen 2008a, 34). Viittomakielentulkin rooli on vaihtunut historian saatossa auttajasta kielen kääntäjäksi, ja nykyään hän on tulkatussa tilanteessa puolueettomana ja neutraalina osallistujana. Tulkin persoona näkyy silti tuotetussa tulkkauksessa, ja hän voi vaikuttaa omalla ammattimaisuudellaan tilanteen sujumiseen. (Steward & Schein & Cartwright 2004, 60-62.) Jos tulkin rooli on

vain kielen kääntämistä, hänen arvokasta tietopohjaansa ei voida välittää muille yhteistyökumppaneille. Tulkki voi tuoda esille omaa tietouttaan kuuroista ja heidän kulttuuristaan vuorovaikutuksen edistämiseksi (Roslöf & Veitonen 2006, 174).

Museohenkilökunnan lisäksi tulkki voi turvautua muihin asiantuntijoihin. Kielellisissä haasteissa viittomakieltä osaavat henkilöt tuovat tulkkaukseen parannusehdotuksia. Tulkkikollegoilta saa tietoa vastaavien tilaisuuksien tulkkaukokemuksista tai sopivista käännösratkaisuista. Äidinkieleltään viittomakieliset auttavat tulkkia lisäämään tulkkauksen visuaalisuutta. Tulkillla on mahdollisuus kysellä heiltä sopivia viittomavaihtoehtoja, ja tarkistaa millaisia tilanteeseen soveltuvia ilmaisuja tulkkauksessa voi hyödyntää. Rakentavan palautteen saaminen valmistautumisprosessin aikana auttaa tulkkia kehittämään taitojaan. (Gebron 2000, 104-106.) Taidealan tai muun erityisalan ollessa kyseessä, on hyvä kääntyä vastaavan alan viittomakielisen asiantuntijan puoleen. Hänellä on tietoa ja taitoa aiheeseen liittyen, ja hän voi kertoa miten vastaavat asiat ilmaistaan sujuvasti viittomakielellä. (Demers 2005, 216.)

5 VALMISTAUTUMINEN TULKKAUKSEEN

Tässä luvussa kerromme, mitä valmistautuminen on, ja käymme läpi muutamia eri keinoja valmistautua tulkkaustoimeksiantoihin. Selitämme, miksi valmistautuminen on tärkeää ja kerromme eri osa-alueista, jotka auttavat hahmottamaan tulevaa tilannetta kokonaisvaltaisesti. Produktimme näkökulmasta olennaista on ollut työskentely parin kanssa. Kokeilimme myös diskurssikartan hyödyntämistä. Kuvaamme toimintaamme produktin parissa tätä teoriapohjaa hyödyntäen luvussa 6.

Viittomakielentulkkiensa toimintaa ohjaavat ammattieettiset säännöt (Liite 3), joiden kuudes kohta toteaa seuraavaa: ”Tulkki valmistautuu toimeksiantoon ajoissa ja huolella” (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014). Tulkkiensa saamat toimeksiannot vaihtelevat, ja niiden valmistautumiseen sekä materiaalin hankintaan käytettävä aika on tapauskohtaista. Valmistautumisprosessi alkaa, kun tulkki saa tiedon toimeksiannosta. Riippumatta siitä, millainen valmistautumisaika on tarjolla: viikko, päivä tai vaikka tunti, on tulkin pyrittävä varautumaan tulevaan tilanteeseen parhaalla mahdollisella

tavalla. Koska vaihtelevuus on yksi avainsana puhuttaessa tulkin työkuvasta, on luonnollista, että käytössä olevat valmistautumistavat ovat monipuolisia.

Ennakkoon saatu tieto voi rajoittua usein pelkkään aiheeseen. Valmistautumista tapahtuu silti, mutta suodun ajan puitteissa. Esimerkiksi matkalla toimeksiantoon tulkki voi visualisoida tulevan tilanteen mielessään ja käydä läpi sen kulkua, käytettyä sanastoa sekä huomioita tulkkauksen näkökulmasta. Lisäksi ehtiessään tulkki kertaa terminologiaa ja selaa aiheesta tietoa älylaitteellaan. Internetin käytännöllisyyttä nopeassa tiedon haussa voidaan pitää merkittävänä tapana tulkin itsenäisessä valmistautumisessa, unohtamatta kuitenkin tervettä lähdekriittisyyttä (Ala-Antti 2003, 74). Tulkki saattaa päivän aikana työskennellä useissa eri toimeksiannoissa lyhyen varoitussajan jälkeen ja vähäisten ennakkotietojen varassa. Tästä näkökulmasta hyvät tiedonhankintataidot ovat tulkkille tärkeitä. Avainkäsitteisiin ja termeihin tutustuminen kirjojen, tutkimuksien ja internetin avulla ovat hyödyllisiä valmistautumisstrategioita (Napier 2005, 61).

Runsas etukäteismateriaali ja riittävä käsittelyaika sisältyvät usein esimerkiksi jumalanpalvelusten, teatterin tai seminaariluentojen tulkkaukseen. Luentotulkkauksen materiaali koostuu yleensä puhujan tilaisuutta varten kokoamasta esityksestä. Tällaisissa toimeksiannoissa tulkin kannattaa olla suoraan yhteyksissä luennoitsijaan ja pyytää mahdollista ennakkomateriaalia. (Nolan 2008, 18.) Vaikka oppikirjat ja luento-muistiinpanot ovat useimmiten pelkkiä tukikeinoja, tarjoavat ne silti tulkkille tilaisuuden hahmottaa asiakokonaisuuksia. Samalla tulkki tietää millaista termistöä tilanteessa käytetään (Troger 2007, 34). Avaamalla asioiden syy- ja seuraussuhteita sekä selvittämällä tarvittavia viittomia, on tulkki varmemmalla pohjalla tulkkauksensa kanssa. (Opiskelutulkki.fi 2014.)

5.1 Valmistautumisen tarkoitus

Tulkin työn tarkoitus on palvella asiakkaita pyrkimällä laadukkaaseen tulkkaukseen, joka saavutetaan perusteellisella valmistautumisella. Toimeksiantoon valmistautuminen on olennainen osa tulkin työtä, mutta ongelmana on ajanpuute. Olipa kyseessä kokenut tulkki tai vasta-alkaja, kiire ei saa olla tekosyy valmistautumattomuudelle.

Järjestelmällinen valmistautuminen on usein ratkaisu hektisessä arjessa: kun tilaukselle olennaista tietoa osaa hakea tehokkaasti ja nopeasti, lyhytkin aika riittää. (Ala-Antti 2003, 77.)

Tulkin ja kääntäjän työnkuvat eroavat toisistaan valmistautumisen osalta. Kääntäjä voi milloin tahansa keskeyttää prosessinsa ja etsiä puuttuvia sanoja tai hakea lisätietoa asiakokonaisuuksista käänöksensä tueksi. Jos tulkki on tilanteessa ilman paria, hän ei voi kesken toimeksiannon tarkistaa esimerkiksi vierasta termiä älypuhelimellaan. Niinpä valmistautuminen on tehtävä ennakkoon mahdollisimman hyvin. (Ala-Antti 2003, 18.) Tulkattavasta aiheesta on oltava tarpeeksi tietoa. Se, että tulkki on oman alansa asiantuntija, ei yksin riitä. Koska tulkki ei ole automaattisesti käsiteltävän asian ammattilainen, täytyy hänen valmistautua, jotta hänen tulkkeensa ei vääristy, vaan on yhtä professionaalista kuin lähdeteksti. (Ala-Antti 2003, 73.)

Etukäteismateriaalia kannattaa pyytää, sillä siihen tutustuminen helpottaa tulkin työtä välittää viesti onnistuneesti. Saadakseen ennakkomateriaalia tulkki joutuu tiedottamaan työnkuvastaan. Materiaalin lähettäminen ja ylipäätään kokoaminen voi tuntua asiaan perehtymättömän näkökulmasta ylimääräiseltä vaivalta. (Opiskelutulkki.fi 2014.) Valmistautua voi myös liikaa, eikä isojen tietomäärien kahlaaminen ole järkevää. Tiedon keräämisen on oltava toteuttamiskelpoista toimeksiantoon suhteutettuna. (Janzen & Korpiniski 2005, 177–178.)

5.2 Valmistautumisen osa-alueet

Kun puhutaan valmistautumisesta, keskitytään helposti pelkkään tiedonhakuun. Tulkkaukseen valmistautuminen voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: tiedolliseen, kielelliseen ja psyykkis-emotionaaliseen (Laine 2007, 20). Tulkin tulisi pyrkiä valmistautumaan kaikkia osa-alueita hyödyntäen.

Tiedon lisääminen keinotekoisesti tutustumalla aiheesta kertovaan materiaaliin riittää usein tulkkaustilanteen asettamiin vaatimuksiin. Aiemmin opitun tiedon kertaaminen ja samankaltaisten tulkkaustilanteiden tulkkaaminen luovat perustaa ja tieto-taitoa aiheesta lisäten tulkin soveltamistaitoja. Kokenut tulkki pystyy näin ollen selviämään

pienemmällä valmistautumismäärällä vastavalmistuneeseen verrattuna. (Demers 2005, 216.) Työvuodet, aiemmin hoidettu valmistautuminen ja elämäkokemus edesauttavat todellista oppimista. Tiedon siirtymistä pitkäkestoiseen muistiin tukee asioiden ajoittainen kertailu. (Ala-Antti 2003, 75.)

Tiedonkeruu voidaan jakaa kahteen eri kategoriaan: tulkattavaan aiheeseen liittyvän informaation keräämiseen tai tilanteessa käytetyn kielen omaksumiseen (Demers 2005, 216). Kielellistä tietämystä tulkki kehittää erikoisalan sanastoihin tutustumalla. Tiedon kerääminen tapahtuu myös tulkin elämän jokapäiväisten ilmiöiden havainnoinnin kautta. Näin tulkki kasvattaa jatkuvasti ja lähes huomaamattaan kielellistä osaamistaan, mistä on eri toimeksiantojen kannalta hyötyä. Tulkillä on oltava halua ja valmiutta oppia uutta ympäristöstään ja omasta ammatistaan. Hänen on oltava perillä työkielissään tapahtuvista muutoksista sekä ajankohtaisista asioista. (Nolan 2008, 18.)

Henkinen valmistautuminen tilanteeseen on yhtä tärkeää kuin tiedollinen. Monta kertaa se on myös tulkin ainoa tapa valmistautua toimeksiantoon, jos hän ei saa mitään ennakkomateriaalia. Tulkki voi miettiä mitä tilanteessa voi mahdollisesti tapahtua, ja valmistautua siihen henkisesti. Työtilanteet voivat olla henkisesti kuluttavia, joten tulkin on oltava kunnossa niin psyykkisesti kuin fyysisestikin. Riittävän unen, liikunnan ja terveellisten sekä säännöllisten elämäntapojen vaikutusta kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ei voida liikaa korostaa (Nolan 2008, 18).

5.3 Valmistautuminen tulkkiparin kanssa

Paritulkkkaus tarkoittaa tulkkauksen jakamista kahden tulkin välillä. Käytämme työsämme termejä aktiivitulkki ja tukitulkki. Yhteistyö toteutuu vaihtelemalla tulkkausvuoroja: toisen tulkatessa pari tarkkailee ja tukee tarvittaessa. (Napier & McKee & Goswell 2006, 136.) Paritulkkauksen hyöty tulee esiin tulkkauksen laadussa, sillä kaksi kykenee suoriutumaan yhtä paremmin. Tukivuorossa oleva tulkki kerää voimia omaa vuoroaan varten, mutta samalla hän seuraa tulkkausta ja on valmiudessa tarjoamaan apuaan. (Laine 2006, 161.) Molemmat tulkit työskentelevät, vaikkei ulkopuolisen silmiin siltä näyttäisikään.

Kun pari toimii hyvin yhdessä, he edistävät ja tukevat toistensa suorituksia. (Napier ym. 2006, 137.) Tämän saavuttaakseen osapuolten on keskusteltava ennen tilannetta millä tavoin kaipaa tukea ja kuinka se ilmaistaan tulkkauksen aikana. Esimerkiksi yksi kaipaa puuttuvien termien saamista, kun taas toinen haluaa tulkkausvuoron vaihtuvan kokonaisuuden ajaksi. Omien vahvuuksien ja heikkouksien jakamisen lisäksi olennaista on myös miettiä parin sijoittumista ja tulkkausvuorojen pituutta. Ihanne ei aina vastaa todellisuutta, sillä yleensä tilanteisiin mennään kylmiltään ilman etukäteen käytyjä keskusteluja. (Laine 2006, 161.)

Valmistautuminen yhdessä parin kanssa on tärkeää, jos se on vain käytössä olevan ajan puitteissa mahdollista. Esimerkiksi teatteritulkkauksen maailmassa yhdessä harjoittelu on ensiarvoista tulkkauksen yhteneväisyyden takaamiseksi. Käännöstyö parin kanssa tuo uusia näkökulmia viittomien valinnalle, sanaleikkien käännökselle ja tyylin päättämiseksi. Yleisön ymmärtämisen näkökulmasta tulkkiin tyylien on oltava samassa linjassa, ja heidän on käytettävä samoja viittomia etenkin erikoissanaston kohdalla. Joissakin musiikkikappaleiden tulkkauksissa voidaan jopa viittoa samanaikaisesti. (Gebron 2000, 45.)

Valmistautuminen paritulkkaukseen on tärkeää. Huonoimmassa tapauksessa parista on enemmän haittaa kun hyötyä. Jos tulkkipari esimerkiksi kommentoi tulkkausta sanallisesti kesken tilanteen, saattaa aktiivitulkin prosessi häiriintyä ja tulkkaus kärsiä (Napier 2005, 63). Parin pitää kuitenkin puuttua rohkeasti tilanteeseen, jos tulkatun viestin merkitys ei välity selkeästi kohdekielelle. Tasapainoillessaan näiden haittojen ja hyötyjen välillä pari joutuu miettimään tarkkaan toimintaansa. Molempien yhteinen tavoite on loppujen lopuksi tiedon välittyminen asiakkaalle oikein. (Laine 2006, 162.)

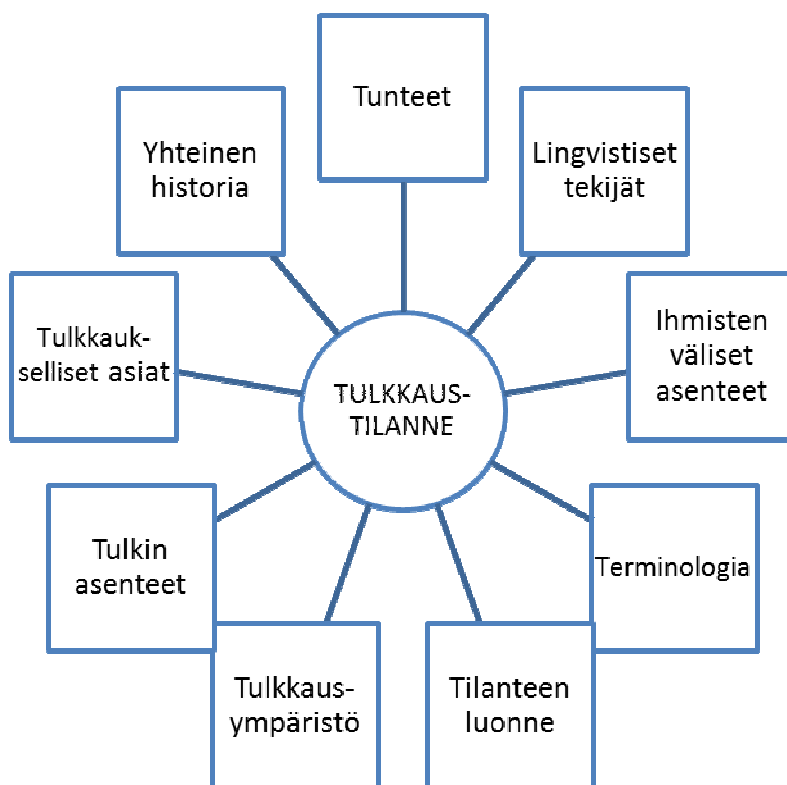
5.4 Diskurssikartta

Käsitekarttojen hyödyntäminen taustatiedon jäsentelyssä on tulkille mainio apuväline valmistautumiseen (Ala-Antti 2003, 76). Vielä tarkempi lähestymistapa valmistautumiseen on diskurssikartta. Sen tekeminen antaa kokonaisvaltaisen käsityksen tapahtuman luonteesta. Yksinkertaisimmillaan diskurssikartta koostuu tulkkaukseen liitty-

vien ennako-odotusten kirjaamisesta. Mielikuviansa tarkasteleminen ei vaadi tulkilta erityistä materiaalia, sillä hänellä on kulttuurisidonnaista ymmärrystä eri tilanteiden sisällöstä ja luonteesta (Roslöf & Veitonen 2006, 174.)

Etukäteismateriaalia saadessaan tulkki jäsenteele päässään asioita, joita hän jo tietää sekä niitä, joista hänen on vielä etsittävä tietoa (Demers 2005, 216). Pelkkien mielessä käsiteltyjen havaintojen sijaan tulkin on helpompaa eritellä informaatiota käsin kosketeltavassa muodossa. Visuaalista diskurssikarttaa voidaan käyttää sekä tulkkaustoimeksiantoihin valmistautumiseen että niiden analysoimiseen. Tällöin kartan tuottama hyöty on osa jatkuvaa oppimisen prosessia. (Napier ym. 2006, 81.)

Napierin, McKeen ja Goswellin malli diskurssikartasta (Kuvio 1) määrittelee tulkkaus-tilanteen kahdeksaan eri tekijään. Niitä ovat tunteet, lingvistiset tekijät, ihmisten väliset asenteet, terminologia, tilanteen luonne, tulkkausympäristö, tulkin asenteet, tulkkausselliset asiat ja yhteinen historia. (Napier, McKee & Goswell 2006, 79-81.)

KUVIO 1: Diskurssikartta (Napier, McKee & Goswell 2006, 80)

Saadakseen kattavan kuvan tilanteesta, tulkki voi lisäksi käydä läpi seuraavia asioita: aihetta, paikkaa, osanottajia, heidän motiivejaan, kielirekisteriä, vallitsevaa tunneilmapiiriä ja käytettyä sanastoa. Tulkin on kyettävä lähdetekstin koheesion analysointiin eli viestin ymmärtämiseen näitä eri näkökulmia käyttäen. Hän ei keskity pelkkään viestiin, vaan miettii asioiden välisiä yhteyksiä. (Winston & Monikowski 2000, 17-18).

Diskurssianalyysi tutkii kielenkäytön monitasoista rakennetta ja sitä, kuinka kieltä käytetään todellisissa tilanteissa. Sen kautta tekstiä voidaan analysoida niin sisällöllisesti, kontekstuaalisesti kuin kielellisesti. (Laine 2006, 155-157.) Diskurssianalyysin avulla tulkki kykenee tuottamaan lähdekieltä vastaavaa tulketta kohdekielellä, vaikkei aina ymmärtäisikään kaikkia sanoja tai viittomia. Hän pystyy näkemään asiat sanastoja syvemmin, ja välittämään merkityksen kirjaimellisen käännöksen sijaan. (Winston & Monikowski 2000, 19).

6 TOIMINNALLINEN OSUUS

Tässä luvussa kerromme työmme toiminnallisesta osuudesta. Tukeudumme jo aiemmin kertomaamme teoriapohjaan koskien moniammatillista yhteistyötä ja tulkkaukseen valmistautumista. Ne ovat työmme kaksi kivijalkaa. Tuomme esille niin parin kanssa tapahtunutta valmistautumista kuin museon ja muiden tahojen kanssa tehtyä yhteistyötä. Kyseessä on ollut pitkä prosessi, jonka vaiheet avaamme nyt valmistautumisen eri osa-alueiden kautta päiväkirjamerkintöjemme pohjalta.

Opastuksiin valmistautumisen lisäksi käsittelemme luvussa 6.4 Ateneumin toiveesta johdantoluentojen markkinointia. Opinnäytetyömme tarkoituksena ei ole tutkia toimivaa markkinointia kuuroille, vaan enemmänkin listata netin eri palvelimia, joiden kautta viittomakielinen yleisö tavoitettaisiin aiempaa paremmin. Viimeisessä kappaleessa 6.5 käsittelemme Järven lumo -näyttelyssä tapahtuneiden tulkkauksien onnistumista moniammatillisen valmistautumisen näkökulmasta.

6.1 Yhteydenpito

Huomasimme, että olennainen osa moniammatillista yhteistyötä oli tiivis yhteydenpito toimeksiantoon liittyvien ammattilaisten kanssa. Esimerkiksi museolehtori Anja Olavisen kanssa olimme säännöllisesti yhteyksissä niin sähköpostin kuin puhelimen välityksellä. Juuri sähköisen viestinnän kautta sovittiin suurin osa tapaamisista ja opinnäytetyön etenemisen aikataulusta. Museolehtori varasi meille aikaa kysymyksiemme esittämiseen, ja hänen kauttaan saimme uutta tietoa Ateneumin ja muiden taidemu-seoiden toiminnasta.

Neuvontatyöntekijät olivat apuna pitkin opinnäytetyöprosessiamme. Heti alkuun he auttoivat meitä varaamaan sopivat päivät, jolloin voisimme mennä seuraamaan johdantoluentoja. Saimme myös tulostettuna Järven lumo -näyttelyä varten kirjoitetun luentorungon, jonka perusteella oppaat muokkaavat omaa esitystään. Rungossa näkyivät kaikki luennoilla esiintyvät teokset tarkkoine tietoineen sekä esimerkkejä tarinoista, joita oppaat voisivat kertoa. Vieraillessamme Ateneumissa saimme aina Infon työntekijöiltä sisäänpääsyyn oikeuttavat merkit, joiden turvin pääsimme kulkemaan museossa vapaasti. Hyödynsimme mahdollisuutta vierailuihin useaan otteeseen.

Oppaiden kanssa olimme yhteydessä lähinnä sähköpostitse; näin pidimme heitä ajan tasalla työstämme. Tapasimme heidät johdantoluentojen yhteydessä sekä kahdenkeskeisissä tapaamisissa hieman ennen opastuksia. Tutustuminen ja tilanteista keskustelu etukäteen auttoivat kaikkia osapuolia sisäistämään tulevan toimeksiannon paremmin. Tapaamisten kautta painottui se, että teemme yhteistyötä ja kaikkien yhteinen tavoite oli onnistuneen opastuksen tuottaminen. Kokemus oli miellyttävä, ja se laski kynnystä ottaa oppaisiin kontaktia tarpeen vaatiessa. Tutustuessamme heihin epävarmuutemme väheni.

6.2 Tiedonkeruu ja aiheen hallinta

Tässä kappaleessa käsittelemme omatoimista valmistautumistamme opastusten tulkkauksiin itsenäisesti ja parin kanssa. Kerromme, kuinka aloimme sisäistää aiheen tietoperustaa. Avaamme kohtaamiemme haasteita tulkkauksen näkökulmasta, ja

kuinka ratkaisimme ne. Pohdittavia asioita olivat muun muassa terminologian haltuunotto, nimet ja tilankäyttö. Lopuksi kuvaamme paritulkkaukseen valmistautumistamme.

Aloitimme näyttelyyn tutustumisen osallistumalla Järven lumo -näyttelyn johdantoluennolle. Tämän jälkeen siirryimme katselemaan itse näyttelyä. Johdantoluennosta oli hyötyä näyttelyyn tutustumisen kannalta, sillä taustatiedon turvin osasimme kiinnittää tauluihin ja yksityiskohtiin tarkemmin huomiota. Saimme hyvän yleiskatsauksen tulevasta tulkkausaiheestamme, vaikka se oli laaja. Lisäksi onnistuimme luomaan kokonaiskäsityksen siitä, millaisia johdantoluentoja voi olla.

Tulkkaukseen valmistautuminen koostui näyttelyyn, taiteilijoihin ja heidän teoksiinsa tutustumisesta. Kiersimme omatoimisesti näyttelysaleissa, ja vierailimme johdantoluennolla yhteensä kolme kertaa. Osallistuimme molempien oppaidemme pitämiin luentoihin saadaksemme kiinni heidän puhetyyleistään ja tavoistaan kertoa näyttelystä. Pyysimme oppailta luvan nauhoittaa heidän pitämänsä esitykset valmistautumismme tueksi. Korostimme tämän tapahtuvan tulkin vaitiolovelvollisuuden ja valmistautumisen puitteissa. (Opinnäytetyöpäiväkirja 2013–2014.)

Ateneumin näyttelyn lisäksi Suomen kultakauden taiteilijoista on olemassa paljon kirjoitettua materiaalia, joten meidän oli mahdollista hyödyntää eri tietolähteitä. Tuusulanjärven taiteilijayhteisön taiteen ja historian asiantuntija on professori Riitta Konttinen. Hän on kirjoittanut teoksen *Onnellista asua maalla* (2013), johon Ateneumissa esillä ollut Järven lumo -näyttely perustuu. Konttinen toimi näyttelyn kuraattorina, ja hän on tutkinut paljon kulta-ajan taiteilijoita. Valitsimme keskeiseksi teokseksi Juhani Salokanteleen kirjoittaman ja Juhani Seppovaaran kuvittaman (2005) *Tuusulanjärven taiteilijaelämä* -teoksen. Sen aiheet nivoutuivat luonnollisesti näyttelyn teemojen ympärille. Ateneumin internet-sivuilta löytyi kattavasti tietoa näyttelystä ja sen teoksista. Johdantoluentojen runko sekä molempien oppaiden luennoista otetut äänitallenteet toimivat keskeisinä valmistautumismateriaaleina prosessimme aikana (Opinnäytetyöpäiväkirja 2013–2014).

Näyttelyn päähenkilöitä oli kuusi, joista puhuttiin näyttelyssä jatkuvasti. Heidän lisäksi oppaat kertoivat paljon taiteilijoiden puolisoista, perheistä ja kodeista. Viittoma-

kielessä puhutut henkilöt ja asiat sijoitetaan viittojan vartalon edessä olevaan alueeseen, josta käytetään nimitystä neutraalitila (Savolainen 2000, 176.) Haasteenamme oli järkevä ja looginen tilankäyttö. Jos olisimme vain sijoittaneet henkilöitä mielivaltaisesti, olisi kokonaisuudesta tullut sekava, ja se olisi vaikeuttanut henkilöiden erottamista toisistaan. Kun mietimme sopivia paikannusratkaisuja etukäteen, tunsimme, että käytössämme olevaa rajallista tilaa on helpompi hallita.

Tutkimme Tuusulanjärven karttaa selvittääksemme taiteilijakotien sijainnit saadaksemme niistä selkeän kuvan myöhempiä tulkkausratkaisuja varten. Kun jokin asia on kerran paikannettu tilaan, siihen on helppo viitata myöhemmin. Toisaalta asian päälle ei enää voi rakentaa uutta kokonaisuutta, jos edellinen on yhä aktiivisesti käytössä. Taiteilijahuvilat ovat sijoittuneet itärannalle: tulkkauksen kannalta ei olisi järkevää käyttää vain toista puolta neutraalitilasta, joten paikansimme talot kartasta poikkeavasti. Koska opastuksilla verrattiin paljon keskenään esimerkiksi taidemaalareita, tuntui luonnolliselta paikantaa heidät vastakkain. Halonen ja Aho perheineen paikannettiin kansanihmisinä vasemmalle, kun taas Sibelius ja Järnefelt yläluokkaisine taustoineen sijoittuivat oikealle. Paikansimme J.H. Erkon keskelle neutraalitilaa, sillä hän ei ollut olennainen hahmo vertailujen näkökulmasta. Samoja taiteilijahuviloiden paikannuksia käytimme kaikissa opastuksissa säilyttääksemme yhdenmukaisuuden.

Tulkkauksen näkökulmasta haasteina olivat muun muassa vanhahtava suomenkieli ja taiteeseen liittyvät termit. Johdantoluentojen aikana keräsimme listaa sanoista, joille emme tieneet viittomia, tai joiden merkitystä emme tieneet. Selvitimme sanojen merkityksiä käyttäen sivistyssanakirjaa, jonka perusteella etsimme viittomavastineita tai ytimekästä tapaa selittää sanaa. Esimerkiksi suomen kielen sana vekseli oli tällainen termi, jonka viitoimme ”VELKA MAKSA-OSISSA”. Kun etsimme tarvitsemiamme viittomia, otimme yhteyttä kuuroihin, joilla ajattelimme olevan meille vastauksia. Käytimme apunamme myös internetin viittomakielistä materiaalia.

Viittomakielinen nettimateriaali on hieman suppea erityissanaston etsintään, mutta riittävä perusviittomien tarkistamiseen. Suomalainen viittomakielen verkkosanakirja (Suvi) on Kuurojen Liiton tekemä verkkosanakirja. Hakemistot on tehty sekä suomenkielellä että viittomakielellä, ja aineistoa löytyy aina perusviittomista esimerkkilauseisiin. Sanakirja on tarkoitettu sekä äidinkielisten että viittomakieltä opiskelevien

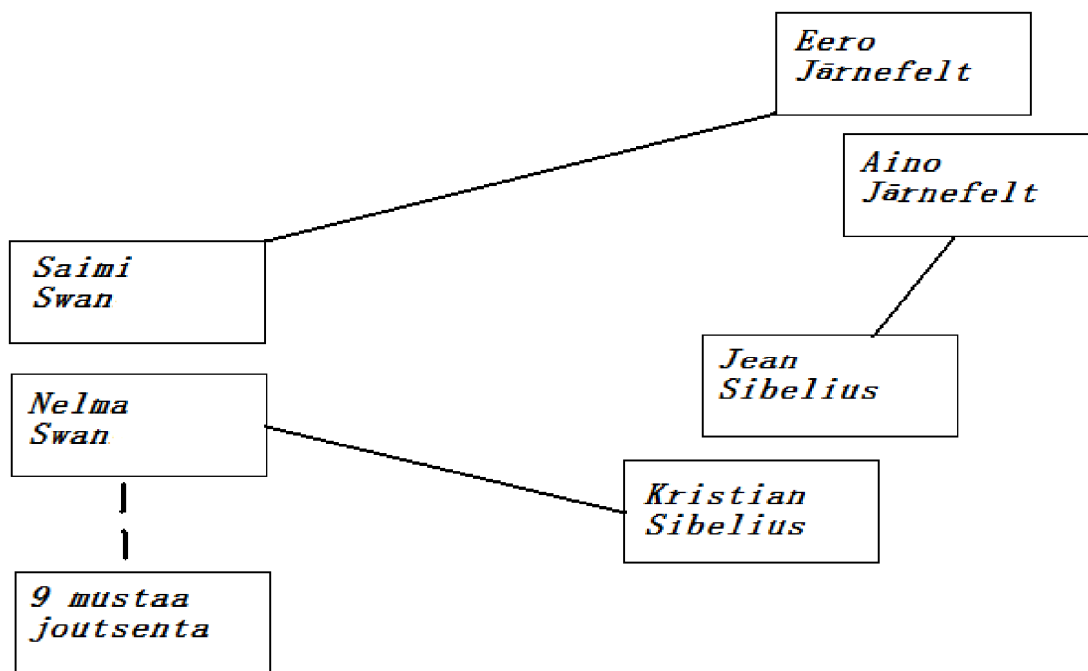
käyttöön. (Suomalainen viittomakielen verkkosanakirja Suvi 2014.) Tulevaisuudessa hyötyä tulee tuomaan Suomalaisen viittomakielen wikisanakirja (SignWiki), joka on internetiin perustettu sanakirjahanke. SignWiki on osa Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanketta, jota toteutetaan vuosina 2013–2015. Nyky-Suomessa käytettäviä viittomia kootaan päivitetysti sivustolle, jonne jokainen voi rekisteröityä ehdottamaan uusia viittomia tai jo olemassa olevien viittomien eri variaatioita. (SignWiki Suomi 2014.)

Toimme jo aiemmin teoriaosuudessa esille, että viittomakielisen erityisasiantuntijan puoleen kääntyminen on hyvä keino valmistautua tulkkaukseen. Otimme yhteyttä Petra Juvaan, sillä tiesimme, että hän on opiskellut taidealalla. Kyselimme häneltä sopivia viittomia ja mahdollisia tulkkauksratkaisuja. Petra Juva (Henkilökohtainen tiedonanto 16.1.2014) suositteli, että uusien termien kohdalla sormittaisimme ensin sanan ja antaisimme vasta sitten viittoman. Teatteritulkkaukseen erikoistuneen Gebroinin (2000, 70) mukaan sormituksia on parempi tehdä niin vähän kuin mahdollista, sillä yleisön on vaikeaa seurata niitä. Tämä ajatus sopi mielestämme myös tulevien taidetulkkauksen luonteeseen. Päätimme toimia Juvan ohjeiden mukaan, mutta pyrimme minimoimaan sormituksen määrää. Tällä tavoin kuurot saavat tietoonsa myös suomenkielisen termin, eikä sormituksia tarvitse toistaa enää viittoman käyttöönoton jälkeen. Kaikille kyselemillemme sanoille ei löytynyt vastaavuuksia viittomakielellä, mutta Juva lupasi kysellä puuttuvia viittomia muilta kuuroilta tuttaviltaan. Hän lähetti meille jälkeinpäin videon, jossa hän viittoi muutamia selvitettyjä sanoja.

Tulkkauksista ajatellen nimet olivat toinen haaste. Halusimme käyttää jokaisesta taiteilijasta omaa viittomanimeä tehdäksemme tulkkauksesta sujuvaa. Viittomanimi on jokaisen henkilökohtainen visuaalinen nimi, johon sisältyy usein jokin vihje henkilön ulkonäöstä, luonteesta tai nimen kirjoitusasusta (Rainò 2000, 210). Ainoastaan Jean Sibeliukselle oli vakiintunut viittoma, jonka tiesimme. Meillä oli vaihtoehtoina käyttää henkilöiden etu- ja sukunimien alkukirjaimia tai keksiä heille tilanteessa käytetyt viittomat. Saimme tähän liittyen ristiriitaisia ohjeita. Eräältä taholta kuulumme, ettemme vieraskielisinä voi keksiä uusia viittomia. Toisaalta muutaman kuuron asiakkaan mielipide oli, että tilannesidonnaisesti se on mahdollista. Nimiviittomien käyttö on sallittua, jos tarkoituksena ei ole levittää niitä yleiseen käyttöön, vaan lähinnä selviytyä tilanteesta.

Teatteritulkkauksen maailmassa on olennaista miettiä hahmot ja paikat, jotka ehdottomasti tarvitsevat nimiviittoman. Viittomanimen luominen auttaa yleisöä ymmärtämään kuka on kyseessä. Keksittyjen viittomien luomisessa on noudatettava samoja sääntöjä kuin oikeiden ihmisten viittomanimien kohdalla. Esimerkiksi jokin huomiota herättävä piirre voi olla hyvä idea nimiviittomalle. On muistettava, ettei yleisö pysty omaksumaan liiallista määrää uusia viittomia. Yksinkertaisuus on tärkeää pitää mielessä, ettei tarinasta tule vaikeasti ymmärrettävä. (Gebron 2000, 68–69.) Halusimme tähän perustuen luoda viittomanimet näyttelyn päähenkilöille, joista puhuttiin jatkuvasti. Monissa sukunimissä oli jo valmiiksi sopiva substantiivi, josta muokkautui luontevasti viittomanimi. Yhdistimme etunimen alkukirjaimen ja sukunimeen liittyvän mielleyhtymän käyttäen suomenkielistä huuliota. Esimerkiksi Eero Järnefeltin viitoimme ”E-RAUTA”, sillä sana ”järn” tarkoittaa ruotsinkielellä rautaa. Muiden kuin päähenkilöiden kohdalla käytimme pelkkiä henkilöiden nimien alkukirjaimia. Tämä ratkaisu nosti mielestämme päähenkilöitä esiin lukuisten muiden mainittujen ihmisten joukosta. (Opinnäytetyöpäiväkirja 2013–2014.)

Oppaiden kertomissa tarinoissa oli usein paljon henkilöitä, eivätkä heidän välisensä suhteet aina selvinneet meille heti. Käytimme käsitekarttojen tekoa yhtenä apuvälineenä tiedon käsittelyyn ja omaksumiseen. Tästä esimerkkinä on käsitekartta Tuusulanjärven asukkaiden sukulaissuhteista (Kuvio 2). Se auttoi meitä hahmottamaan nopeatempoista puhetta, jossa kuvailtiin sukujen välisiä avioliittoja. Tämän kaltaisen käsitekartan lisäksi kokeilimme diskurssikartan (Liite 4) tekemistä. Diskurssikartan avulla osasimme huomioida valmistautumista muiltakin osa-alueilta kuin pelkän tietoperustan kasvattamisen näkökulmasta. Tarkastelimme lisää esimerkiksi tulkkausympäristöä, ihmisten välisiä suhteita, omia asenteitamme ja tunteitamme kartan tekemisen jälkeen. Kuten teoriaosuudessa luvussa 5.4 kerroimme, diskurssikartan avulla oli helppo huomata mitä hallitsimme jo, ja mikä kaipasi vielä hiomista. Teimme kartan yhdessä ja keskustelimme jokaisesta kohdasta ja toimintasuunnitelmasta jatkoa ajatellen. (Opinnäytetyöpäiväkirja 2013–2014.)

KUVIO 2: Käsitekarta Tuusulanjärven asukkaiden sukulaissuhteista

Tulkkauksiin harjoitellessamme sovimme, että molemmat ottaisimme samat asiakokonaisuudet haltuun. Tällä tavalla molemmat pystyisimme tukemaan toista paremmin, sillä omaisimme saman tietoperustan. Kerroimme luvussa 5.3, että tulkkiparin on tärkeä miettiä yhteistyötään jo etukäteen esimerkiksi pohtimalla sopivia tukemiskeinoja. Näin molemmat tietävät mitä toiselta odottaa, ja tilanne toimii sujuvasti. Keskustelimme millaista tukea haluamme vastaanottaa parilta. Molemmat kokivat menevänsä sekaisin kuiskimisesta, mutta yksittäisiä viittomia pystyimme ottamaan vastaan. Sovimme yhteneväisyyden vuoksi, että jos toinen ei saa jotain asiaa tulkattua eheästi, tukitulkki tulkaa kokonaisuuden loppuun. Oppaiden puhe oli nauhoitteissa vauhdikasta, joten päätimme vaihtaa tulkkausvuoroja kymmenen minuutin välein. Sovimme vuoronvaihdon tapahtuvan hienovaraisella kosketuksella.

6.3 Yhteistyö museohenkilökunnan kanssa

Tässä luvussa kerromme toteutuneesta yhteistyöstä museohenkilökunnan kanssa. Oppaat olivat keskeisessä roolissa valmistautuessamme tulkkauksiin. Kuvaamme

heidän kanssaan tapahtunutta yhteistyötä tarkemmin johdantoluennoista ja kierrosopastuksesta kertovissa alaluvuissa.

Etenkin projektin alussa teimme eniten yhteistyötä museolehtorin kanssa. Kun saimme oppaiden yhteystiedot, pystyimme olemaan heihin suoraan kontaktissa. Pidimme museolehtoria tästä huolimatta ajan tasalla projektimme suhteen. Yhteyttä oppaisiin pidimme sähköpostitse, mutta tähän ei ollut suuresti tarvetta ennen tulkkauspäivien lähestymistä. Tapasimme oppaat ensimmäistä kertaa osallistuessamme heidän pitämilleen johdannoille. Näin tutustuimme heille ominaiseen puhetyyliin ja heidän valitsemiinsa kertomuksiin. Oppaat saattoivat puhua hyvinkin eri asioista esityksissään, sillä aihe oli laaja. Vaikka nauhoitimme molempien oppaiden johdannot myöhempiä tulkkausharjoitteluja varten, ulkoa opettelu ei ollut mahdollista. Puheet olivat tyyleitään ja sisällöiltään erilaiset, mikä oli hyvä asia. Vapaasti tuotettu puhe sisältää aina yllätyksiä, joten tulkki ei saa jäädä kiinni harjoittelemiinsa asioihin.

Olimme tekemisissä myös muun museohenkilökunnan kanssa. Esimerkiksi neuvontatyöntekijöitä näimme aina vieraillessamme museossa, joten meidän oli joka kerta esiteltävä itsemme, ja selitettävä miksi olimme Ateneumissa. Asiakaspalvelun työntekijät kuuluivat olennaisena osana museovierailuun, kuten teoriaosuudessa totesimme. Johdantoluennoissa työskentelevän Av-mestarin tapasimme muutaman kerran valmistautumisemme aikana. Selitimme hänelle valaistuksen olevan tärkeää viittomakielisille asiakkaille, jotta he näkevät tulkkauksen. Valojen toimivuus on verrattavissa mikrofonin äänen kantavuuteen kuulevalle yleisölle. Näkemisen tai kuulemisen pinnistely häiritsee itse esitykseen keskittymistä. Testasimme näkyvyyttä eri valaistusolosuhteissa oppaiden kanssa ennen esityksiä.

6.3.1 Johdantoluentoihin liittyvä yhteistyö oppaan kanssa

Tapasimme molemmat oppaat viikkoa ennen opastuksia. Kävimme yhdessä läpi asioita, joita opastuksissa tulee ottaa huomioon, kun paikalla on viittomakielisiä asiakkaita. Opas B:llä ei ollut aikaisempaa kokemusta tulkattavana olostä. Kävimme hänen kanssaan läpi perusasioita soveltaen Hölsön (2006) tekemää toimintaehdotusta (Liite 2) Ateneumille ja sen oppaille. Korostimme luonnollista puhetapaa, termien se-

littämistä ja tulkin roolia kielenkääntäjänä. Harjoittelimme Opas B:n kanssa pätkän hänen johdannostaan, jotta tulkattuna oleminen ei olisi niin outo kokemus itse tilanteessa. Hänen kanssaan menimme kokeilemaan tulkkausta Ateneum-saliin ja kuiva-harjoittelemaan tilannetta.

Kokosimme Opas B:lle tiivistetyn vinkkilistan soveltaen Hölsön toimintaehdotusta:

- Kuurot ovat visuaalisia: he eivät voi kuunnella ja katsoa maalauksia yhtä aikaa. Heille on annettava aikaa katsoa tauluja ja tulkkausta ennen tai jälkeen puheen.
- Puhu normaalisti, mutta vältä kulttuurisidonnaisia kielikuvia ja ammattislangia.
- Puhu yleisölle, älä tulkille.
- Varaudu mahdollisiin keskeytyksiin.
- Älä tuijota tulkkia, mutta voit seurata käsiä sivusilmällä. Esimerkiksi kokonaisuuden loppuksi voit pitää tauon, tulkki on valmis, kun hän laskee kätensä.
- Haastavia tulkattavia kohtia voivat olla pitkät nimilistat ja vuosiluvut.
- Ole luonnollinen ja oma itsesi.
- Kysymysten esittämismahdollisuudesta esityksen jälkeen voi mainita.

Opas A:lla oli jo aikaisempaa kokemusta tulkattuna olemisesta, mutta tilanteen erityispiirteitä oli hyvä kerrata keskustelun muodossa. Hän oli oivaltanut erityisesti teosten katseluajan tärkeyden, sillä kuurot käyttävät samaa visuaalista kanavaa taulujen katsomiseen ja tiedon vastaanottamiseen. Opas A oli tutkinut omatoimisesti Hölsön toimintaehdotusta, josta keskustelimme hänen kanssaan.

Mietimme oppaiden kanssa eri sijoittumisratkaisuja. Ateneum-salissa oli iso pano-raama kangas, jolle valmis esityspohja heijastettiin. Päätimme asettua katsojien näkökulmasta kankaan vasemmalle puolelle. Pyrimme sijoittumaan näyttämölle siten, ettemme olisi liian nurkassa, muttemme myöskään kankaan tiellä. Opas oli vieressämme, jotta kuulisimme hänen puhettaan hyvin. Samalla meidän olisi helppo tarvittaessa keskeyttää hänet. Arvoimme istumisen ja seisomisen välillä. Päädyimme seisomaan ryhdin ja näkyvyyden vuoksi. Keskustelimme oppaiden kanssa asiaan kuuluvasta pukeutumisesta. Tilaisuus oli asiallinen, mutta rento, joten saimme ohjeeksi

pukeutua siististi. Tumma vaatetus sopii tilanteeseen kuin tilanteeseen, ja se mahdollistaa samalla käsien erottumisen taustaa vasten.

Tulkkauspäivinä tapasimme oppaat noin puoli tuntia ennen johdantoluentojen alkamista. Jaoimme keskenämme viime hetken tuntemuksia ja valmistauduimme henkisesti tulevaan tilaisuuteen. Samalla testasimme paikalla olleen Av-mestarin kanssa sopivaa valaistusta ja sijoittumistamme saliin. Tulkkasimme ensin Opas A:n pitämän johdannon torstaina ja samana sunnuntaina Opas B:n luennon. Totesimme ensimmäisen kokemuksen olevan myös arvokas valmistautumiskokemus seuraavaa tulkkausta varten. Huomasimme pärjäävämmemme, ja toisen luennon tulkkaus sujui ensimmäistä rennommin. Kuvasimme molemmat johdantoluennot valmistautumisen arvioinnin tueksi. Videoilta oli selvästi havaittavissa, että toinen tulkkauskerta näytti varmemmalta kuin ensimmäinen. Pystyimme myös jälkikäteen arvioimaan suoritustamme oman ammatillisen kehittymisemme valossa.

6.3.2 Opastuskierrokseen liittyvä yhteistyö oppaan kanssa

Saadaksemme kattavan kokemuksen opastuksista, osallistuimme myös näyttelysaleissa kiertävälle ryhmäopastukselle. Vaikka ryhmätilaukset räätälöidään aina asiakkaiden mukaan, näimme esimerkin siitä, millaisia tämänkaltaiset opastukset voivat olla. Meidän tulkkauksemme opastuskierros sovittiin tapahtuvaksi Opas A:n kanssa. Tehtäväksemme jäi etsiä sopiva viittomakielinen ryhmä, joka olisi kiinnostunut osallistumaan kierrokselle. Ajattelimme teeman sopivan hyvin esimerkiksi peruskouluikäisille näyttelyn suomalaisen taidehistorian ja arkisen lähestymistyylin näkökulmasta. Viittomakieliseltä peruskouluryhmältä löytyi innostusta lähteä yhteiseen projektiin mukaan. Oppilaat olivat yläasteikäisiä huonokuuloisia ja viittomakielisiä nuoria. Kierroksen ajankohdaksi valikoitui tammikuu 2014.

Opastuskierroksen tulkkaukseen valmistauduttaessa oli kiinnitettävä eri asioihin huomiota kuin johdantoluentojen tulkkaukseen. Näitä olivat esimerkiksi sijoittuminen, kuuluvuus, tukitulkin paikka ja kohderyhmän huomioiminen. Kiersimme näyttelysaleissa ja pääsimme valitsemaan yhdessä oppaan kanssa sopivia teoksia kouluryhmää ajatellen, mitä ammattitulkit eivät yleensä tee. Saimme samalla lisätietoa tau-

luista ja käsiteltävistä teemoista, joita kierroksella mahdollisesti nostettaisiin esiin. Salit oli jaettu aihealueittain esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelujen, lapsien, puutarhan tai kodin mukaan. Kierros muokkaantui yhteistyömme tuloksena. Valitsimme jokaisesta salista muutaman taulun, joista opas keskittyi kertomaan. Hän painotti tämän olevan vain suunnitelma, joka voisi muuttua opastuksella tilanteen eläessä.

Mietimme suunnittelun lomassa tulkin sijoittumista. Hölsön (2006) tekemän kaavion (Liite 3) mukaan, kahta taulua verrattaessa toisiinsa tulkki asettuu taulujen keskelle. Opas voi näin ollen puhua ensin toisesta taulusta ja siirtyä sitten toisen ääreen ilman, että tulkki joutuu vaihtamaan paikkaa hänen mukanaan. Tukitulkki oli yleensä sijoittuneena aktiivitulkkia vastapäätä. Tämä oli hyvä ratkaisu näköyhteyden ja tilanpuutteiden kannalta. Tilankäyttö oli salissa liikkeessä haaste. Taulun ollessa nurkassa tulkin sijoittuminen näkyvyyden takaamiseksi oli ongelmallista. Valitut taulut sijaitsivat myös eri puolilla näyttelytilaa, joten niitä verrattaessa tulkki joutui silti muuttamaan sijaintiaan. Kuuluvuus oli salissa toinen ongelma, sillä vierailijoita oli paljon, ja puhe kaikui isossa tilassa. Tämän takia meidän oli välillä vaikea kuulla opasta, vaikka hän seiso vieressämme.

6.4 Johdantoluentojen markkinointi

Kuvasimme Ateneumin taidemuseon tiloissa lyhyen tiedotteen, jossa kerroimme viitoen näyttelystä ja tulkatuista opastuksista. Teimme videon dialogin muotoon, jossa keskustelun kautta toimme esille olennaisen tiedon tulevista tapahtumista. Viitoimme lyhyesti näyttelyn sisällön ja tulkkausten ajankohdan. Editoimme videon ja lisäsimme siihen suomenkieliset tekstit, jotta se tavoittaisi viittomakielisten lisäksi muitakin näyttelystä kiinnostuneita.

Laitoimme videon YouTubeen ja levitimme sitä sosiaalisen median kautta hyödyntäen erityisesti Facebookia. Tätä kautta tavoitimme kuurojen yhteisön eri ryhmiä ja video löytyi esimerkiksi Kuurojen Liiton ja METKAA! -nimisen viittomakielisen klubin Facebook-sivuilta. Jaoin videon linkkiä myös omien profiilimme kautta ja kehoitimme ihmisiä tekemään samoin. Ateneum laittoi videon kotisivuilleen pienen uutisen kera. Mainostimme opastuksien tulkkauksia myös HumakPron kautta. HumakPro on

Humanistisen ammattikorkeakoulun netissä sijaitseva oppilaitosjärjestelmä. Se tarjoaa koulun opiskelijoille ja henkilökunnalle sekä muille yhteistyötahoille mahdollisuuden esimerkiksi suunnittelu- ja kehittämistyöhön ja viestintään. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2014b.)

Markkinoinnin kautta onnistuimme tavoittamaan ihmisiä. Videomme oli katsottu YouTubessa yli 450 kertaa. Tästä voidaan päätellä, että mainos oli levinnyt internetissä käyttämiemme kanavien kautta. Vaikka katsojamäärien perusteella ei voida vetää suoria johtopäätöksiä, ne antavat jonkinlaista viitettä tiedon leviämisestä sosiaalisessa mediassa. Paikalle ei tullut suurta yleisöryntäystä, mutta molemmilla luennoilla oli kuuroja osallistujia. Ateneumin toiveena oli saada tietoa viittomakieliselle asiakaskunnalle sopivasta tiedottamisesta, josta mainosvideomme on yksi esimerkki.

Viittomakielinen mainosvideo on yksi näkyvä tapa tuoda esiin Ateneumin saavutettavuustavoitteita ja viittomakieltä. Jatkossa vastaavien videoiden kuvaaminen on varmasti mahdollista yleisöopastuksista tiedottaessa, vaikka ne eivät tulkin työhön kuuluakaan. Jälkikäteen meille tuli mieleen useita eri foorumeita, joille Ateneumin tiedotteita kannattaisi jatkossa jakaa. Esimerkiksi Asumispalvelu Aspan viittomakielinen toimintayksikkö ja Kulttuurilla kaikille -palvelu olisivat eräitä lisätahoja, joihin ottaa yhteyttä vastaavien opastuksien tulkkauksia järjestettäessä. Toimintamme pohjalta ja myöhemmin tulleiden ideoiden perusteella kokosimme Ateneumille vinkkilistan foorumeista (Liite 5), joille tiedottaa tulkatuista opastuksista.

6.5 Valmistautumisen onnistumisen arviointia

Tässä kappaleessa arvioimme valmistautumistamme viittomakielelle tulkattuihin opastuksiin subjektiivisen kokemuksemme kautta. Valmistautumisen aikana päiväkirja oli hyödyllinen väline, sillä kirjasimme siihen, mitä olimme jo tehneet. Näin pysimme toiminnassamme ajan tasalla. Prosessi oli pitkä; se alkoi jo syksyllä 2013 ja jatkui opastusten tulkkaukseen saakka. Ammattitulleilla on harvoin näin runsasta valmistautumisaikaa ennen toimeksiantoa.

Sisällöllinen valmistautuminen onnistui hyvin. Johdantoluennoilta osallistuminen, näyttelyissä kiertäminen ja kirjallisuuden lukeminen tukivat kaikki omalta osaltaan kokonaisvaltaista aiheen hallintaa ja tiedon omaksumista. Tämä näkyi opastusten tulkkaamisessa siten, että vaikka tarinat olivat paikoin uusia, pystyimme kytkemään ne laajempaan kontekstiin. Toisin sanoen tiesimme aina syy-seuraussuhteet ihmisten ja asioiden välillä, eikä mitään täysin aiheesta irrallista sanottu.

Äänitteiden tulkkaamisen harjoittelu oli hyödyllistä, sillä pääsimme kokeilemaan eri viittomisratkaisuja. Näimme, mitkä ratkaisut toimivat ja mitä piti vielä kehittää. Molempien nauhoitteiden ollessa nopeitempoina meillä oli hyvä tilaisuus harjoitella viiveen lisäystä tulkkaukseen ja tarvittaessa asiakokonaisuuksien tiivistystä. Arvioimme toinen toisemme tulkkausta harjoittelumme aikana, mutta olisi ollut hyvä pyytää vielä jotain kolmatta tahoa antamaan palautetta ratkaisuihimme ulkopuolisen silmin.

Kielellinen valmistautuminen onnistui viittomatasolla hyvin, sillä keräsimme puuttuvia termejä ja mietimme tarkkaan tilankäytön haasteille sopivia ratkaisuja. Keskityimme valmistautumisprosessissa kuitenkin liikaa viittomien haalimiseen, vaikka olisimme voineet perehtyä tarkemmin myös roolinvaihtoon ja tilanteeseen eläytymiseen. Kontaktia yleisöön on vaikeaa harjoitella etukäteen ja siihen harjaantuu varmasti kokemuksen kautta. On muistettava, että olemme vasta opiskelijoita, eikä meiltä voi odottaa samanlaista taitoa kuin jo työelämässä olevilta tulkeilta. Koimme perinpohjaisen valmistautumisen parantaneen suoritustamme, sillä emme joutuneet hakemaan viittomia muistista, vaan ne tulivat käsistämme lähes automaattisesti.

Henkinen valmistautuminen oli tärkeää jännityksen hallinnan kannalta. Opiskelijoina emme usein pääse tulkkaamaan yhtä virallisissa tilaisuuksissa, joten tämä oli meille tilanteena erityinen. Kokemuksen kautta saatu varmuus näkyi selkeästi toisessa tulkkaussessamme, mikä myös kertoo osaltaan, kuinka lyhytkin kokemus vaikuttaa usein positiivisesti tulkkaukseen.

Moniammatillinen yhteistyö oli hyödyksi läpi valmistautumisprosessin. Sitä kautta saimme tarkkaa tietoa, mihin asioihin valmistautumisessa piti keskittyä. Käytännön tasolla saimme apua kielenkäytössä, ja keskustelut sekä yhteydenpito museohenkilökunnan kanssa helpottivat tilanteisiin menoa. Oppaisiin tutustumisen koimme hyö-

dylliseksi tiedon saannin ja toimeksiannosta selviytymisen kannalta. Kynnys keskeyttää puhujat muuttui pienemmäksi, kun olimme tavanneet heidät etukäteen.

Tulkkauksien eroavaisuuksiin vaikutti myös se, että oppaiden puhetyylit olivat erilaiset. Toinen puhui vauhdikkaasti, kun taas toinen oli rauhallinen ja käsitteli yksityiskohtia tarkemmin. Etenkin nopeatahtisen puheen tulkkauksessa valmistautumisen arvo nousi. Vaikka tulkkauksessa oli paikoitellen paljon viivettä, tiesimme koko ajan mistä puhuttiin. Pystyimme myös helpommin muodostamaan tiivistäviä asiakokonaisuuksia kuin ilman aiheeseen tutustumista. Rauhallista puhetta oli helppo tulkata, mutta toisaalta kokonaisuudet saattoivat jäädä paikoitellen keskeneräiseksi puheen runsaiden taukojen vuoksi.

Johdantoluennoista saimme yleistä positiivista palautetta, mutta emme rakentavaa kritiikkiä, jonka avulla olisimme voineet arvioida valmistautumisen merkitystä tulkkauksiimme. Onnistumisemme on pääasiassa oman arviomme varassa. Ryhmäopastuksen jälkeen saimme kouluryhmän opettajien keräämän palautekoosteen. Osallistujat olivat tyytyväisiä tulkkaukseen ja he listasivat muutamia käytännön kehitysehdotuksia. Aikaisemmin mainitsemamme tulkin sijoittautumisen haasteet sekä huono kuuluvuus tulivat myös heidän huomioissaan esille. Museoympäristössä tulkatessa näihin on kiinnitettävä erityisesti huomiota. Kohderyhmän muistaminen korostuu etenkin nuorten kanssa. Esimerkiksi muutaman minuutin yleiskatsaus näyttelysaleissa ennen seuraavalle taululle siirtymistä voisi auttaa tulkkaukseen keskittymistä. Katseluaika on tärkeää ihmiselle, joka ottaa vastaan kaiken informaation näköaistinsa avulla. Toisin kuin kuulevat ihmiset, kuurot eivät voi katsella tauluja ja kuunnella opasta samaan aikaan. Tämä aspekti ei tullut riittävän hyvin esille tulkkaamamme kierrosopastuksen aikana, mutta asia olisi helppo korjata palvelumuodon vakiintuessa Ateneumin taidemuseossa.

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli hyödyntää moniammatillista yhteistyötä valmistauduttaessa viittomakielellä tulkattuihin opastuksiin. Pyrkimyksenä oli miettiä, kuinka tulkki valmistautuu opastuksiin omatoimisesti ja tulkkiparin kanssa. Kolmantena tavoitteena oli löytää eri kanavia tiedottaa tulkatuista opastuksista viittomakieliselle yleisölle. Opinnäytetyöprosessin aikana kerättyjen huomioiden perusteella voidaan sanoa, että asetetut tavoitteet toteutuivat. Hypoteesina oli, että yhteistyössä tapahtunut valmistautuminen auttaa tulkkia kohdentamaan valmistautumistaan. Tämä osoitautui paikkansa pitäväksi, sillä museohenkilökunnalta saatu tieto auttoi rajaamaan omaksuttavan aineiston määrää. Tämän työn toiminnallisessa osuudessa kirjattiin tulkin eri keinoja valmistautua tulkkaukseen. Nämä tavat ovat sovellettavissa niin itsenäiseen kuin parityöskentelyyn. Lisäksi työn kautta onnistuttiin löytämään foorumeita, joilla mainostaa tulkkauksia.

Opinnäytetyömme pyrki vastaamaan seuraaviin kehittämistehtäviin:

1. Millaista yhteistyötä Ateneumin taidemuseon kanssa tehdään opastusten tulkkauksiin valmistautumisessa
 - 1.1 Millaista on valmistautuminen johdantoluentojen tulkkaukseen
 - 1.2 Millaista on valmistautuminen opastuskierroksen tulkkaukseen
2. Miten tulkki valmistautuu toimeksiantoon itsenäisesti ja parin kanssa
3. Mitä eri kanavia viittomakielelle tulkattujen johdantoluentojen markkinoinnissa voidaan käyttää

Pohdimme näitä aiheita ja saimme tietoa siitä, millaisia asioita kehittämistehtäviin liittyy. Vastamme nyt jokaiseen kehittämistehtävään opinnäytetyössämme nousseiden havaintojen pohjalta. Sen jälkeen käsittelemme työn luotettavuutta ja sovellettavuutta sekä tilaajalle että tulkkausalalle.

Ensimmäinen kehittämistehtävä oli tarkastella Ateneumin taidemuseon kanssa tapahtunutta yhteistyötä. Moniammatillisuus toteutui käytännössä sähköisen yhteydenpidon ja tapaamisten kautta. Ammattitaidon jakaminen ja tiedottaminen molemmiin

puolin vallitsevista käytännöistä olivat toimivia tapoja tehdä tulkkaustilanteista sujuvia. Ensimmäinen kehittämistehtävä jakautui vielä kahteen osaan eri yleisöopastuksien välillä. Johdantoluentoja ja opastuskierroksen tulkkauksiin valmistautuminen ei eronnut tietoperustan haltuunotoltaan. Sen sijaan opastukset olivat erilaisia käytännön asioiden näkökulmasta. Opastuskierroksen osalta tulkin sijoittuminen, kuuluvuus sekä oppaan ja yleisön vastavuoroisuuden miettiminen olivat jatkuvassa muutostilassa. Johdantoluennoilla puolestaan haasteena oli oppaan monologisen puheen runsaus. Tilanne itsessään oli virallisempi ja jännittävämpi kuin opastuskierroksella.

Toinen kehittämistehtävä oli havainnoida tulkin itsenäistä ja parin kanssa tapahtuvaa valmistautumista. Tässä työssä valmistautumisen pääpaino oli tiedonkeruussa ja substanssin hallinnassa. Tulkkauksen näkökulmasta keskityimme harjoittelemaan terminologian omaksumista sekä nimien ja tilankäytön haasteisiin paneutumista. Sen sijaan laajempi roolinvaihtoon paneutuminen olisi tuonut vaihtelevuutta tulkkaukseen. Tällaiset kielelliset aspektit jäivät tulkkauksiin harjoitellessamme puutteellisiksi. Kielellisiä seikkoja on hyvä pohtia etukäteen, mutta valmiiksi mietittyjen ratkaisujen ei saa antaa määrittää tulkkausta liikaa itse tilanteessa.

Paritulkkauksen kannalta valmistautuminen osoittautui toimivaksi keinoksi analysoida omia taitoja tuen vastaanotossa ja annossa. Tämän opinnäytetyön produktina toteutettujen yleisöopastusten tulkkauksissa parityö oli mielestämme onnistunutta. Valmistautumisesta oli toimeksiannoissa hyötyä, mutta jäimme toisaalta sovittuihin käytänteisiin liikaa kiinni. Joustavuus tilanteissa on tärkeää esimerkiksi tulkkausvuorojen pituuksien näkökulmasta. Vuorojen vaihtaminen liian usein tai vastaavasti tulkkaaminen uupumiseen asti ei ole kenenkään edun mukaista.

Kolmas kehittämistehtävä oli selvittää mitä eri kanavia tulkattujen opastusten markkinoinnissa voidaan käyttää. Tavoite onnistui, sillä löysimme eri foorumeita, joiden kautta jaoin mainosvideotamme. Kokosimme näistä tahoista vinkkilistan (Liite 5) Ateneumille. Opinnäytetyömme perusteella voidaan sanoa, että sosiaalisen median kautta jaettu tieto tavoittaa ihmisiä. Mainosvideon kuvaaminen oli hyvä oivallus, mutta emme voi arvioida olisiko kirjoitettu teksti tavoittanut saman määrän ihmisiä kuin viitottu video. Ateneumilla on kuitenkin kiinnostusta vastaavien mainosten kuvaamiseen. Mainosvideon teko ei kuulu ammattitulkin toimenkuvaan, joten tähän on keksit-

tävä vaihtoehtoisia ratkaisuja. Videon viittomisessa olisi hyvä kääntyä esimerkiksi äidinkieleltään viittomakielisten henkilöiden puoleen. Toinen vaihtoehto on kuvata oppaan markkinointipuheen tulkkaus. Yhteistyö Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa ei myöskään ole poissuljettu vaihtoehto.

Opinnäytetyön produktina toteutetut tulkatut opastukset ja niitä edeltänyt valmistautumisprosessi onnistuivat. Aikaa valmistautumiseen oli runsaasti, ja ehdimme tutustua aineistoon perinpohjaisesti. Museohenkilökunnan tarjoama yhteistyö tuki valmistautumistamme. Saimme yhteistyökumppaneiltamme hyvää palautetta toteutuneista toimintatavoistamme. Opastuksiin osallistuneista kuuroista asiakkaista muutama tuli kertomaan olevansa tyytyväinen, että tulkattuja yleisöopastuksia järjestetään. Tulkkauksen lisäksi saimme mainosvideon rakenteesta hyväksyviä kommentteja.

Tulevaisuudessa Ateneumilla on tarkoitus lisätä viittomakielelle tulkattuja palveluja, joten tulkkien kanssa tehtävän yhteistyön pohtiminen on ajankohtaista. Valmistautumisaika vaikuttaa siihen, millaisia keinoja tulkit valitsevat valmistautumiseensa. Ajan ollessa rajallinen ei resursseja monipuoliseen aiheeseen tutustumiseen ole. Työstämme voi tästä huolimatta poimia eri keinoja tulkkille valmistautua myös normaalin työajan puitteissa. Kun opinnäytetyötämme tarkastelee soveltaen, se tuo yhteistyö- ja valmistautumisvihjeitä monelle eri taholle. Opinnäytetyöhömmä on koottu erilaisia tulkatun opastuksen valmistautumiseen liittyviä tapoja ja tarpeita, joiden tiedostamisesta on hyötyä sekä viittomakielentulkeille että Ateneumille. Tästä opinnäytetyöstä ei noussut esiin erityisiä jatkotutkimusehdotuksia, mutta taidemuseon saavutettavuuden kehittäminen on edelleen huomionarvoinen aihealue.

Opiskelijan näkökulmasta tämän opinnäytetyön toteutus on ollut opettavainen projekti, joka on kehittänyt yhteistyötaitojamme. Olemme päässeet tutustumaan moniammatilliseen yhteistyöhön ja havainneet, kuinka sitä voi hyödyntää eri keinoin valmistautumisessa. Projektimme kautta olemme tulleet rohkeammiksi etenkin yhteydenotossa. Totesimme opinnäytetyöprosessimme aikana, että valmistautuminen on tärkeä työväline parantamaan tulkkauksen laatua. Työelämän kautta saatu kokemus toimii eräänä valmistautumiskeinona kielellisen taidon kehittämisen näkökulmasta. Valmistautuminen mahdollistaa myös opiskelijoille onnistumisen hetkiä tulkkauksen saralla.

LÄHTEET

- Ala-antti, Saana 2003. Preparing for an interpreting assignment – an element of an interpreter's expertise. Kieli- ja käännöstieteiden laitos, Tampereen yliopisto. Pro gradu –tutkielma. Viitattu 31.3.2014.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/91292/gradu00283.pdf?sequence=1>
- Demers, Hubert 2005. The working interpreter. Teoksessa Janzen, Terry toim. Topics in Signed Language Interpreting: Theory and practice. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 203-230.
- Gebron, Julie 2000. Sign the Speech. An Introduction to Theatrical Interpreting. 2. painos. Hillsboro: Butte Publication, Inc.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2014a. Opinto-opas 2013–2014. Viittomakielen-tulkin koulutusohjelma. Viitattu 31.3.2014. <http://opinto-opas.humak.fi/opetustarjonta-2013-2014/aloittava-opiskelija/viittomakielen-tulkin-koulutusohjelma/nuoret>
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2014b. Verkkoympäristöt. HumakPro. Viitattu 23.4.2014. <http://www.humak.fi/opiskelu/verkkoymparistot/humakpro>
- Humphrey, Janice H & Alcorn, Bob J. 2007. So You Want to be An Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting. Renton, Washington: H&H Publishing Co, Inc.
- Hölsö, Mari 2006. Taidetta saatavilla. Polysynteettiset viittomat maisemamaalausnäyttelyn tulkatuissa yleisöopastuksissa Ateneumissa & toimintaehdotus Ateneumille ja sen oppaille tulkattuun opastukseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Isoherranen, Kaarina 2008a. Yhteistyön uusi haaste – moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa Raija Tähtiö (toim.) Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY, 26-48.
- Isoherranen, Kaarina 2008b. Vuorovaikutuskulttuuri muutoksessa. Teoksessa Raija Tähtiö (toim.) Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY, 49-83.
- Isoherranen, Kaarina 2008c. Moniammatillinen toiminta ryhmäilmionä. Teoksessa Raija Tähtiö (toim.) Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY, 84-144.
- Isoherranen, Kaarina 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 25.03.2014.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=
- Kalela, Esa 2010. Etiikka tulkkaustilanteissa viittomakieli- ja kuulovammaisalalla. Helsinki: Premedia Helsinki Oy.
- Katajamäki, Erja 2010. Moniammatillisuus ja sen oppiminen. Tapaustutkimus ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalta. Kasvatustieteiden laitos, Tampereen yli-

- opisto. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 25.03.2014. <http://uta17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66639/978-951-44-8152-9.pdf?sequence=1>
- Kela 2014. Vammaisten tulkkauspalvelut. Viitattu 25.03.2014. <http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>
- Kemppainen, Enni 2012: Moniammatillisen oppivan yhteisön merkitys viittomakielen tulkkin työelämätaitojen kehittymisen näkökulmasta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Kolkka, Marjo & Mantela, Jaana & Holopainen, Anne & Louhela, Juhani & Packalén, Leena & Kaisvu, Terhi 2009. Yhteiskunnallinen osaaminen. Haaste ja tehtävä. Helsinki: Kirjapaja.
- Konttinen, Riitta 2013. Onnellista asua maalla. Tuusulanjärven taiteilijayhteisö. Helsinki: Siltala.
- Koskela, Seija 2013. Tarkastelussa moniammatillinen yhteistyö ja sen edellytykset. Elinikäisen oppimisen verkkolehti 28/03/2013. Viitattu 25.03.2014. <http://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/03/28/tarkastelussa-moniammatillinen-yhteistyö-ja-sen-edellytykset/>
- Koski, Sohvi & Koskiniemi, Tanja 2011. Yhteistyön avaimet. Toimintamalli tukiviittomaopettajien ja puheterapeuttien moniammatilliseen yhteistyöhön. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Kulttuuria kaikille. Saavutettavuus. Viitattu 23.03.2014. <http://www.kulttuuriakaikille.info/saavutettavuus>
- Laine, Jenni 2006. Tulkkauksen tutkimus viittomakielen tulkkin työn kehittäjänä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 143–162.
- Laine, Minttu 2007. Ekspertin ja Noviisin äänetön ammattitaito. Kielisilta 4/2007, 20–21.
- Lappi, Päivi 2000. Viittomakielen lainsäädännöllinen asema. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 71–77.
- Mala, Liisa & Rajaniemi, Heidi 2013: Paperittomat - Valmistautuminen suomalaiselle viittomakielelle tulkattuun näytelmään. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Malm, Anja & Östman Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 11–28.
- Markkinointia.fi 2014. Digitaalinen maailma. Sosiaalinen media. Viitattu 23.03.2014. <http://www.markkinointia.fi/markkinointi-20/digitaalinen-maailma/sosiaalinen-media.html>
- Museolaki (877/2005). Finlex. Viitattu 23.03.2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729>
- Napier, Jemina 2005. Sign language interpreting. Linguistic coping strategies. Coleford: Douglas McLean.

- Napier, Jemina & McKee, Rachel & Goswell, Della 2006. Sign Language Interpreting. Theory & practice in Australia & New Zealand. Sydney: The Frederetion Press.
- Nolan, James 2008. Interpretation. Techniques and Exercises. Uusittu painos. Bristol: Multilingual Matters.
- Nurmento, Saara & Lievonen, Riikka 2007. Saavutettava museo. GallenKallelan Museon saavutettavuuden edistäminen viittomakielisten asiakkaiden näkökulmasta saavutettavuuskartoituksen ja tulkattujen opastuskierrosten kautta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Nurminen, Raija 2008. Koulutus kehityksen tukena. Teoksessa Raija Tähtiö (toim.) Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY, 173-186.
- Olin, Kristian 2011. FACEBOOK-MARKKINOINTI. Käytännön opas. Helsinki: Talentum.
- Olavinen, Anja 2014a. Haastattelu 17.3.2014. Helsinki: Suomen Kansallisgalleria Ateneum.
- Olavinen Anja 2014b. Puhelinhaastattelu 23.4.2014. Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Kulttuurin saavutettavuus. Viitattu 23.03.2014. http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/monikulttuurisuus/kulttuurin_saavutettavuus.html
- Opinnäytetyöpäiväkirja Mira Jokinen ja Anna Peuravaara 2013–2014
- Opiskelutulkki.fi 2014. Opettajalle. Työskentely tulkin kanssa. Viitattu 28.3.2014. <http://www.opiskelutulkki.fi/opettajalle/tyoskentely-tulkin-kanssa/>
- Pesola, Erika 2013: Erilaiset tavat valmistautua: Viittomakielen tulkkien ajatuksia tulkkaustoimeksiantoihin valmistautumisesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Rainò, Päivi 2000. Viittomanimistä ja nimentajusta. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 201-204.
- Rekola, Leena 2008. Sosiaali- ja terveystalveluiden tuottamiseen vaikuttavia kehityssuuntia. Teoksessa Raija Tähtiö (toim.) Enemmän yhdessä –moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY, 9-25.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkausikäntännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Terhi (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 163–179
- Russell, Debra 2005. Consecutive and simultaneous interpreting. Teoksessa Janzen, Terry toim. Topics in Signed Language Interpreting: Theory and practice. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 135-164.
- Salo, Outi 2013. Viestintää kaikille. Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille. Kulttuurilla kaikille –palvelu. Helsinki: aDigi Oy. Viitattu 23.03.2014. http://www.kulttuuriakaikille.info/doc/tietopaketti_ja_oppaat/Viestintaa_kaikille_Saavutettavan_viestinnan_opas_kulttuuritoimijoille.pdf
- Salokannel, Juhani & Seppovaara, Juhani 2005. Tuusulanjärven taitelijaelämää. Helsinki: Otava.

- Saunanoja, Elina 2013: Monimuotoinen valmistautuminen : Viittomakielialan Osuuskunta Vian viittomakielen tulkkien käytänteitä tulkkaukseen valmistautumisesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Savolainen, Leena 2000. Viittoman rakenne. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 168-188.
- SignWiki Suomi 2014. Tietoa SignWikistä. Viitattu 31.3.2014.
<http://finsl.signwiki.org/index.php/Signwiki>About>
- Steward, David A. & Schein, Jerome D. & Cartwright, Brenda E. 2004. Sign Language Interpreting. Exploring Its Art and Science (2. painos). Boston: Allyn and Bacon.
- Suomalainen viittomakielen verkkosanakirja Suvi 2014. Viitattu 31.3.2014.
<http://suvi.viittomat.net/index.php>
- Suomen Kansallisgalleria Ateneum 2014. Tietoa Ateneumista. Viitattu 20.3.2014.
<http://www.ateneum.fi>
- Suomen Museoliitto 2014. Museon valossa ja varjossa. Viitattu 3.4.2014.
<http://www.museoliitto.fi/index.php?k=9748>
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014a. Viittomakielen tulkit. Viitattu 24.3.2014.
<http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit>
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014b. Tulkkauspalvelu. Viitattu 31.3.2014.
<http://www.tulkit.net/tulkkauspalvelu>
- Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010. Kuurojen Liitto ry/Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Vantaa: Multiprint. Viitattu 31.3.2014.
http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk15/Viittomakielten_kielipoliittinen_ohjelma.pdf
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014. Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010. Opetusministeriön julkaisuja 06/2006. Viitattu 3.4.2014.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_183_opm29.pdf?lang=fi
- Takala, Marjatta 2005. Kuulovammaisuus. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 2., korjattu painos. Helsinki: Finn Lectura, 25-42.
- Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 128-142.
- Troger, Belinda 2007. Asioimistulkkauksen ihanteet ja todellisuus. Asioimistulkkinä toimivien näkökulma. Kieli- ja käännöstieteiden laitos, Tampereen yliopisto. Pro gradu –tutkielma. Viitattu 31.3.2014.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/78204/gradu01971.pdf?sequence=1>
- Utu.fi. Turun yliopisto. Tulkkauksen ABC 2008-2009. Viitattu 28.3.2014.
<http://www.konftulk.utu.fi/erikoistumiskoulutus/index/Abc2008esite.pdf>

- Viitanen, Hanna 2011. Koko kansan enkeli – Ateneumin taidemuseon teosesittelyjä suomalaiselle viittomakielelle käännettynä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Winston, Elizabeth A. & Monikowski, Christine 2000. Discourse Mapping: Developing Textual Coherence Skills in Interpreters. Teoksessa Cynthia B. Roy (toim.) Innovative Practices for Teaching Sign Language Interpreters. Washington, DC: Gallaudet University Press, 15-66.

LIITTEET

Liite 1: Mainosvideo

Liite 2: Otteita Mari Hölsön mallista opastuksille (2006)

Liite 3: Viittomakielentulkin ammattieettiset säännöt

Liite 4: Diskurssikartta Järven lumo -näyttelyn johdantoluentojen tulkkauksista

Liite 5: Vinkkilista Ateneumin taidemuseolle tulkattujen opastusten mainostukseen käytettävistä foorumeista

Liite 1.

Mainosvideo

Järven lumo -näyttelyn johdantoluentojen tulkkkaus viittomakielelle

http://www.youtube.com/watch?v=z_IjQrbzBw

Liite 2.

Otteita Mari Hölsön mallista opastuksille (2006)

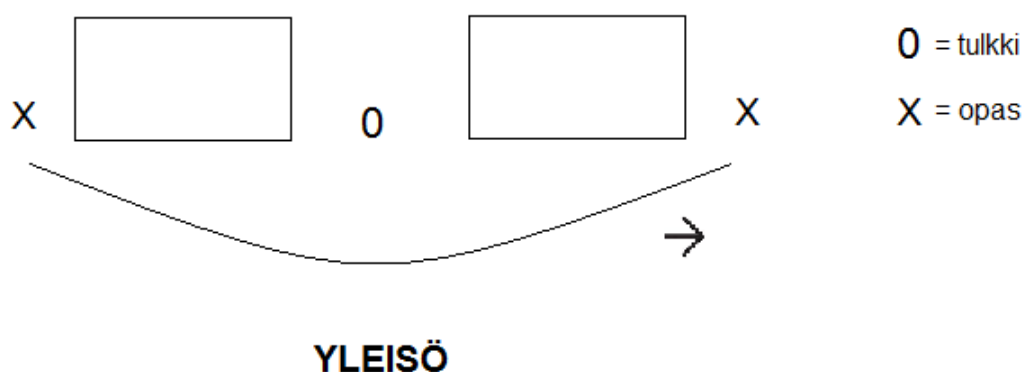
4.2. Oppaan ja tulkin sijoittuminen

- ❖ Esteetön näköyhteys tulkin, oppaan ja asiakkaan välillä aina kun opas puhuu eli aina kun on tulkattavaa
- ❖ Opas teoksen toisella ja tulkki toisella puolella, huom. poikkeukset

Oppaan ja tulkin paikat tulee valita niin, että viittomakielisillä on esteetön näköyhteys molempiin. On tärkeää, että samalla kun viittomakielinen henkilö vastaanottaa tulkattua informaatiota, hän näkee myös oppaan eleet ja oppaan osoittamat kohdat teoksesta. Näköyhteyden tulee toimia myös toiseen suuntaan: kun tulkki näkee viittomakielisen henkilön selkeästi, on puheelle tulkkauksen mahdollista. Yleisötilanteissa tulkki ja kuuro henkilö valitsevat paikkansa tilan etuosasta niin, että tulkki on lähellä puhujaa kasvot yleisöön päin. Tulkki itse on ammattilainen, joka tunnistaa tulkkaustilanteeseen liittyvät häiriöseikat. Hänellä onkin usein mahdollisuus vaikuttaa tulkkauspaikan valintaan.

Luonnon lumo -näyttelyn kaltaisessa näyttelytilassa tulkin ja oppaan sijoittuminen toimii parhaiten niin, että opas seisoo teoksen toisella ja tulkki sen toisella puolella. Tällä tavoin sekä tulkki että opas ovat mahdollisimman lähellä teosta, mutta eivät kuitenkaan visuaalisena esteenä toistensa tai teoksen edessä. Taulut ovat tavallisesti sen kokoisia, että oppaan ääni kuuluu taulun toiselta sivulta varmasti tulkkille saakka, onhan sen kuuluttava kuuleville asiakkaillekin. Jos taulu on niin valtava, että viittomakielistä tulkkausta seuraavan on vaikea nähdä sekä tulkki että opas, on varmasti järkevää sijoittua teoksen samalle puolelle. Tulkin kannalta on aina parempi, jos hän saa seisoa teoksen nimikyltin puolella. Kyltistä hän voi tarvittaessa tarkistaa nimet ja vuosiluvut opasta keskeyttämättä. Jos tulkkaustilanteessa ilmenee yllättäviä informaation kulkua heikentäviä seikkoja, tulee sijoittuminen miettiä siinä hetkessä nopeasti uudelleen. Tällaisessa tilanteessa korostuu tulkin ja oppaan yhteistyö.

Jos opas haluaa verrata kahta vierekkäistä teosta keskenään, kannattaa sijoittaa niin, että tulkki on teosten välissä ja opas vaihtaa paikkaa (Kts. kuvio 1). Tällöin siirtyminen aiheuttaa mahdollisimman vähän visuaalista hälyä eikä yleisöön tarvitse siirtyä. Jos opas haluaa verrata teosta toiseen, vaikkapa vastakkaisella seinällä olevaan teokseen, on tärkeää, että hän esimerkiksi ensin kehottaa yleisöä vilkaisemaan teosta ja vasta sitten kertoo siitä. Audiitiivinen viestintä mahdollistaa sen, että oppaan puhetta voi kuunnella samalla, kun tarkastelee teosta. Viittomakielelle tulkatussa tilaisuudessa on toimivampaa jos ensiksi opas kertoo teoksesta ja vasta sitten katsotaan sitä, tai päinvastoin. Toinen, ehkä yksinkertaisempi tapa ratkaista tällainen tilanne on siirtyä koko porukalla kyseisen teoksen kohdalle. Jälkimmäinen vaihtoehto on parempi siitäkin syystä, että tulkki näkee tarkemmin, millaisesta teoksesta on kyse. Tällöin tulkkauskin on todennäköisesti laadultaan parempaa.

Kuvio 1. Tulkin ja oppaan sijoittuminen kahta teosta vertailtaessa

4.3 Oppaan puhe ja sen ajoittaminen

- ❖ Puhu rauhallisesti, kuuluvasti ja selkeästi
- ❖ Tauota puheesi normaalisti
- ❖ Huomioi auditiiviset häiriötekijät: puhu entistä selvemmin ja kuuluvammin jos niitä on
- ❖ Vältä lukemista suoraan paperista (jos välttämätöntä, anna teksti tulkille etukäteen luettavaksi)
- ❖ Vältä tulkin puhuttelua tulkkauksen aikana
- ❖ Osoita puheesi yleisöllesi, älä tulkille
- ❖ Kannusta tarvittaessa yleisöä puhumaan yksitellen (tulkki voi tulkata vain yhtä ihmistä kerrallaan)
- ❖ Viittomakielinen ottaa sekä kielellistä että teoksen tarjoamaa informaatiota vastaan vain visuaalisesti: anna yleisölle aikaa katsoa teosta puheesi jälkeen tai sen aikana
- ❖ Ajoita puheesi teosten ääreen; vältä puhumista teokselta toiselle siirryttäessä
- ❖ Vältä ammattislangia; jos käytät, pyri selittämään vieraat termit lyhyesti
- ❖ Vältä sanontoja ja sanaleikkejä; ne perustuvat usein kulttuuriin ja kieleen ja ovat siksi hankala tulkata toiselle kielelle
- ❖ Puheesi ei tulkkauksen vuoksi tarvitse olla väritöntä!

Tulkkauksen kannalta on helpointa, kun opas puhuu normaalia puhekieltä rauhallisesti ja selkeästi sekä tauottaa puheensa normaaliin tapaan. Hidastettu, pätkivä puhe saattaa olla hankala tulkattava, sillä suomenkielen ja viittomakielen rakenteet ovat erilaiset. Tulkkausta hankaloittaa myös lukeminen suoraan paperista. Jos se on kuitenkin välttämätöntä, on hyvä jos puheen rauhallisuuteen ja selkeyteen kiinnitetään erityisesti huomiota. Tulkkaus varmasti helpottuu jos tulkki on saanut tekstin luettavakseen jo etukäteen.

Yleisötilaisuudessa suuri väkimäärä saattaa aiheuttaa tahatonta, kuuluvuutta heikentävää hälyä. Kuuluvuutta heikentävät myös vilkasliikenteiseltä kadulta, jumppasalista tai vaikkapa kopiokonehuoneesta kantautuva hälinä. Auditiiviset häiriötekijät on hyvä tiedostaa ja jos niitä järjestelyistä huolimatta on, tulee puhujan kiinnittää erityistä huomiota puheen kuuluvuuteen ja selkeyteen. Isoim-

missa tilaisuuksissa kannattaa käyttää mikrofonia. Koska viittomakieli on visuaalinen kieli, on myös valaistuksen oltava kunnossa. Hyvä valo on tasainen, ei liian kirkas tai liian hämärä. Jos tilassa on pimeää, on tulkkiin suunnattu kohdevalo hyvä ratkaisu. Jotta näköyhteys säilyisi, tulee liikkumista tulkin ja viittomakielisen asiakkaan välisessä tilassa välttää. Auditiiivinen viestintähän mahdollistaa liikkumisen eri tavalla kuin visuaalinen.

Tulkki on tilanteessa puolueeton osapuoli, jonka tehtävä on toimia kielellisenä linkkinä eri kieltä puhuvien henkilöiden välillä. Tulkkia itseään ei siksi tule puhutella tilaisuuden aikana. Tulkkaukseen liittyvistä asioista voi aina kysyä tulkitta, mutta joko ennen tilaisuutta tai vasta sen jälkeen. Jos puhuja haluaa tietoa viittomakielestä tai tulkkauksesta jo tilaisuuden aikana, on parasta, että kysymys osoitetaan suoraan yleisölle, ei tulkkille.

Kokematonta tulkkikäyttäjää saattaa hämätä se, että tulkki tulkkaa asiat minämuodossa, yksikön ensimmäisessä persoonassa, viittojan rooliin eläytyen. Jos viittomakielinen asiakas viitto: ”minua mietityttää tässä taulussa eräs yksityiskohta”, tulkkaa tulkki lauseen puheelle juuri tässä persoonamuodossa. Repliikki ei siis tarkoita, että tulkkia itseään mietityttää taulun yksityiskohta. Tai jos mietityttää, ei hän sitä tulkkauksessa ilmaise ääneen. Tässä vaiheessa on hyvä korostaa myös sitä, että puhuja osoittaisi asiansa aina yleisölle. On tärkeää, että puhuja ottaa katsekontaktin heihin, jolle hän haluaa asiansa osoittaa, ei tulkkiin.

Usein erilaisiin tilanteisiin liittyy ihmisten vuorovaikutuksellisuus. Yleisöopastuksen tulkkauksen on pääasiassa oppaan puheen tulkkauksista, mutta kierroksella saatetaan toki myös yleisö esittää kommentteja. Tällaisessa tilanteessa oppaalla on mahdollisuus toimia ikään kuin puheenjohtajana, toisin sanoen hän voi tarvittaessa kannustaa ihmisiä puhumaan yksitellen, ei päällekkäin. Vuorovaikutusta ei tarvitse tulkkauksen vuoksi yhtään vähentää, sillä vuorovaikutuksellinen opaskierros on mukava viittomakielisenkin näkökulmasta.

Kuuleva, auditiiivisesti ja visuaalisesti informaatiota vastaanottava henkilö voi samanaikaisesti katsoa teosta ja kuunnella opastusta. Viittomakielinen henkilö ottaa informaatiota vastaan vain visuaalisesti. Opas voi huomioida tämän niin,

että osoittaessaan taululta yksityiskohtaa, hän antaa ihmiselle hetken aikaa katsoa sitä rauhassa; samoin ennen siirtymistä seuraavalle teokselle. Ennen siirtymistä oppaan on hyvä vielä tarkistaa, että tulkki on tulkannut asian loppuun. Vaikka kyseessä on simultaanitulkkaus, on tulkkauksessa lähes aina viive, joka vaihtelee sekunnin murto-osasta muutamiin sekunteihin.

Oppaan kannattaa ajoittaa puheensa ainoastaan niihin hetkiin, kun ollaan teoksen äärellä. Tämä takaa sen, että kuule ja kuuro ovat informatiivisesti tasarvoisessa asemassa. Siirtymisen aikana näköyhteys tulkin ja viittomakielisen välissä varmasti heikkenee. Seuraavalle teokselle päästyään oppaan on hyvä ennen puheensa aloittamista nopeasti tarkistaa, että tulkki on valmiina.

Oppaan kannattaa välttää ammattislangin käyttöä. Ammattislangia ovat ammattitermistön lisäksi lyhenteet ja kirjainyhdistelmät. Jos ammattitermien käyttö on tilanteessa ehdotonta, on hyvä, että erikoisimpien sanojen merkityksen selvittää lyhyesti. Esimerkiksi tyyliuunnista puhuttaessa on hyvä muutamalla sanalla selvittää niiden erityispiirteet. Sanonnat ja sanaleikit ovat ilmaisuja, jotka usein perustuvat kulttuuriin ja kielikuviin. Niille ei vieraissa kielissä tavallisesti ole yksiselitteisiä vastineita. Siksi niiden käyttöä kannattaa välttää. Monista muistettavista asioista huolimatta oppaan puheen ei missään nimessä tarvitse tulkkauksen vuoksi olla yksitoikkoista ja kaikista herkuista siistittyä!

Liite 3.

Viittomakielentulkin ammattieettiset säännöt

Ammattietiikka

1. Tulkki noudattaa ehdotonta vaitiolovelvollisuutta.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.
3. Tulkki ottaa vastaan toimeksiannon vain, jos hänellä on siihen tarpeellinen pätevyys ja jossa hän ei ole jäävi.
4. Tulkki kunnioittaa ja tukee asiakkaidensa itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta.
5. Tulkki osoittaa solidaarisuutta ammattikuntaansa kohtaan.
6. Tulkki valmistautuu ajoissa ja huolellisesti tehtäväänsä.
7. Tulkki käyttäytyy toimeksiannon yhteydessä moitteettomasti.
8. Tulkki on puolueeton eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työnsä laatuun.
9. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.
10. Jos tulkki toimii sellaisessa asiakastyössä, jossa asiakkaat ovat myös tulkkipalvelun käyttäjiä, hän toimii niin, että ammattiroolit eivät sekoitu.

Liite 4.

Diskurssikartta Järven lumo -näyttelyn johdantoluentojen tulkkauksista

TUNTEET

- ❖ Jännittävä tilanne
- ❖ Halu antaa parastaan
- ❖ Vastuu ja jännitys itsestään ja parista
- ❖ Kyky luottaa omiin taitoihin ja toisen tarjoamaan apuun
- ❖ Pelko odottamatonta kohtaan
- ❖ Harmin tunne, jos ihmiset käyttäytyvät huonosti
- ❖ Rentous, kun tilanne etenee alkujännityksestä
- ❖ Onnistumisen kokemukset ja niiden aikaansaama hyvä tulkkausvire
- ❖ Pettymys, jos epäonnistuu

LINGVISTISET TEKIJÄT

- ❖ Opas puhuu liian nopeasti / vaikeaselkoisesti
- ❖ Opas puhuu rauhallisesti / ymmärrettävästi
- ❖ Kielikuvat ja niiden tulkkaminen
- ❖ Kuurojen kielivariaatiot

IHMISTEN VÄLISET ASEENTEET

- ❖ Kuuroista tietämättömät kuulevat?
- ❖ Oppaiden tiedottaminen kuuroista ja heidän kulttuuristaan
- ❖ Kuurojen ennakkokäsitykset opiskelijoista ja heidän taidoistaan
- ❖ Kommentit tulkkauksesta: kehuja tai kehitettävää

TULKKAUSYMPÄRISTÖ

- ❖ Sijoittumisemme on edessä, kaikkien nähtävänä
- ❖ Akustiikka riittää, mutta entä valaistus?
- ❖ Missä tarkalleen ottaen seisomme?
- ❖ Istua vai seistä?
- ❖ Paikka oppaan vieressä toisella seinustalla, mutta ei kankaan edessä
- ❖ Jos kuuro yleisö esittää kommentteja, miten näemme ne?

TERMINOLOGIA

- ❖ Taidesanasto
- ❖ Vanhahtava suomenkieli
- ❖ Vuosiluvut ja nimet
- ❖ Kuvailun paljous
- ❖ ”Arts&Crafts” tyyliset käsitteet, niiden selittäminen

TILANTEEN LUONNE

- ❖ Jännittävä!
- ❖ Puolivirallinen
- ❖ Tietoa antava – luennoiva
- ❖ Yksi puhuu, muut kuuntelevat

TULKIN ASEENTEET

- ❖ Aihe on laaja ja myös haastava
- ❖ Olemme vielä opiskelijoita, emme ammattitulkkeja
- ❖ Mielenkiintoinen kokonaisuus
- ❖ Maailma ei kaadu, jos tulee töppäyksiä
- ❖ Tulkkipari auttaa, joten emme ole yksin
- ❖ Oppaat ovat tuttuja ja yhteistyöhaluisia
- ❖ Asiakkaat jännittävät
- ❖ Tulkkaukset ovat tärkeä osa opinnäytetyötä, mutta niistä ei saa numeerista arviointia

TULKKAUKSELLISET ASIAT

- ❖ Kokonaisuuksien hahmottaminen on välillä vaikeaa
- ❖ Olemme selin kankaaseen: kuinka viittaamme tauluihin?
- ❖ Millaista tukea tarvitsemme ja annamme?
- ❖ Harjoittelu tuo varmuutta

YHTEINEN HISTORIA

- ❖ Pari on tuttu
- ❖ Aiempi kokemus paritulkkauksesta ja pidemmistä tulkkauharjoituksista
- ❖ Olemme olleet yhteydessä oppaisiin ja tiedämme, että he auttavat tarvittaessa. Uskallamme myös keskeyttää heidän puhettaan.
- ❖ Asiakkaista suurin osa on varmasti vieraita

Liite 5:

Vinkkilista Ateneumin taidemuseolle tulkattujen opastusten mainostukseen käytettävistä foorumeista

- ❖ Ateneumin taidemuseon kotisivut
- ❖ Ateneumin taidemuseon Facebook-sivut
- ❖ Kuurojen Liiton kotisivut
- ❖ Kuurojen Liiton Facebook-sivut
- ❖ METKAA! -klubin Facebook-sivut
- ❖ Humanistisen ammattikorkeakoulun verkkoympäristö HumakPro
- ❖ Asumispalvelusäätiö ASPAn viittomakielinen toimintayksikkö
- ❖ Kuurojen Palvelusäätiön kotisivut
- ❖ Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry:n kotisivut
- ❖ Helsingin Kuurojen Yhdistyksen kotisivut
- ❖ Suomen Kuurosokeat ry:n kotisivut
- ❖ Helsingin Sanomien Menovinkki.fi
- ❖ Kulttuuria kaikille -palvelun kotisivut